

Självständigt arbete (15 hp)

Författare		Program/Kurs	
Örlogskapten Robert Schöllin		SA Uppsats 2016	
Handledare			
		Antal ord: 13486	
Dr Tomas Ries	Beteckning	Kurskod	
		1MK023	
<p>MARINENS VAPENANSKAFFNING, EN RATIONELL FÖRETEELSE? EN FALLSTUDIE I SJÖMÅLSROBOT 15</p> <p>ABSTRACT:</p> <p>This study aims to explain whether the driving forces behind the development and acquisition of weapons systems to the Navy can get it's explanation by theories of rational actors, or if there are other underlying factors. During the 1970s the Navy stood without any modern anti-ship-missile while the rest of the world entered into the missile age and developed anti-ship missiles. Even though Sweden was a pioneer in this branch until they stopped the development of anti-ship missiles in 1968. This case study is based on the acquisition of anti-ship missile RBS 15 and analyzed by Graham Allison's political science model of the rational actor. The analysis is made from two different perspectives, where the first one is the Navy's perspective and looking for the answer how the acquisition had occurred on their rational choice. The second perspective is the government's perspective and this is compared and discussed on the basis of the historical events. This is to give answers to the differences identified between these two perspectives.</p> <p>The result of the study is that the Navy's action rests on and can be explained by the model of the rational actor. This is because the navy during the whole period were seeking for a solution that meet the threats by the assigned tasks and objectives with the least impact. However, the author cannot find the explanation for the government's actions based on the model of the rational actor and its explanatory power may be found by other models.</p> <p>Nyckelord:</p> <p>Flottan, ytstrid, anskaffning, utveckling, Allison, rationell aktör, robot 15</p>			

Innehåll

1	Inledning.....	3
1.1	Bakgrund	3
1.2	Problemformulering	5
1.3	Syfte och frågeställning	6
1.4	Avgränsningar.....	6
1.5	Forskningsläge.....	7
1.6	Centrala begrepp.....	8
1.7	Disposition.....	9
2	Metod	10
2.1	Tillvägagångssätt	10
2.2	Källmaterial.....	11
3	Teori.....	14
3.1	Teorigrund	14
3.2	The rational actor	17
3.3	Operationalisering.....	18
4	Analys	21
4.1	Marinens rationella val.....	21
4.2	Historisk återblick.....	28
4.3	Jämförande diskussion	33
5	Avslutning.....	39
5.1	Svar på undersökningens fråga	39
5.2	Slutsatser	40
5.3	Reflektion	41
5.4	Förslag på vidare forskning	42
6	Käll- och litteraturförteckning	43
6.1	Källor.....	43
6.2	Litteratur.....	45

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Dåvarande chefen för marinen (CM) viceamiral Per Rudberg uttalar sig i samband med provskjutningen av sjömålsrobot 15 (Rb 15) från HMS Piteå 1982:

*"Min lyckligaste dag som marinchef även om jag 1978-79 hade mina farhågor beträffande det svenska systemet erkänner jag nu att svensk industri överträffat mina förväntningar. Robot 15 är i världsklass."*¹

Fjorton år tidigare, det vill säga inför försvarsbeslutet 1968, stod flottan inför faktumet att deras efterfrågade långräckviddiga sjömålsrobot inte skulle bli verklighet trots att svensk försvarsindustri var pionjärer och världsledande i västvärlden på sjömålsrobotar. Därmed började en lång resa där flottan skulle komma att föra en ihärdig kamp framåt men präglades processen under dessa fjorton år av rationella aktörer?

Beslutet att avbryta satsningen på den svenska utvecklingen av sjömålsrobotar skedde i nära samtid som den Israeliska jagaren INS Eilat lördagen den 21 oktober 1967 attackerades när hon patrullerade utanför Sinais stränder. Detta skedde i efterdyningarna från sexdagarskriget vilket pågick i juni 1967 och INS Eilat utsattes för ett anfall från de sovjetiskt byggda robotbåtarna av Osa och Komar klass.² Robotbåtarna tillhörde den egyptiska flottan och de avfyra då totalt fyra stycken sjömålsrobotar av typen SS-N-2 Styx. Dessa sjömålsrobotar utgjorde även huvudbeväpningen för de sovjetiska fartygen som vid denna tidpunkt var operativa i Östersjön. Av de fyra sjömålsrobotar träffades INS Eilat av tre stycken inom loppet av en timme vilket gjorde att hon slutligen sjönk till havets botten. För Israel blev denna händelse en vändpunkt då man förlorat ett av sina stolta fartyg och fått uppleva det reella hotet som sjömålsrobotar därmed utgjorde. Detta kom att initiera en utveckling av såväl teknik som taktik inom den israeliska flottan.³

Sverige och Israel stod då inför samma faktum, den potentielle motståndaren hade ett sjömålsrobotsystem som var operativt och med en effektivitet och slagkraft som framgån

¹ Saab. *Robot 50 år*. Linköping: Saab, 1998, 49.

² Lindsjö, Ronny. *Marinhistoria*. Stockholm: Chefen för Marinen, 1993, 410.

³ Ibid, 410.

med all önskvärd tydlighet. Dessutom redovisade Försvarsmakten redan 1965 för att just sjömålsrobotar skulle komma att bli ett utvecklingsområde på den marina stridsarenan.⁴ Förutom attacken på INS Eilat genomfördes även framgångsrik sjökrigföring med sjömålsrobotar under kriget mellan Indien och Pakistan 1971 samt Yum Kippor kriget 1973 och icke att förglömma Falklandskriget 1982 även om det sistnämnda ligger utanför den undersökta tidsperioden

När man analyserar utvecklingen av verkansystem, i detta fall sjömålsrobotar, var Sverige det första västerländska landet som genomförde prover med och fick leverans av fartygsbaserade sjömålsrobotar.⁵ Det var endast drygt en månad efter sänkningen av INS Eilat som svenska marinen mottog den första serieleveransen av sjömålsrobot 08 (Rb 08) från Saab.⁶ Detta innebar att marinen därmed fått materiel tillförd för sjömålsbekämpning, men inte med den kvantitet eller prestanda som man vid samma tidpunkt hade i Sovjetunionen. Därefter kom avvägningen inför försvarsbeslutet 1968 att bli en viktig milstolpe för den fortsatta utvecklingen av förmågan till den långräckviddiga sjömålsbekämpningen i svenska flottan, då avvägningen innebar att denna utveckling stoppades.⁷ Även fast detta var en pionjärsverksamhet med införandet av Rb 08 visade det sig att detta inte var en sjömålsrobot ämnad för taktiskt nyttjande i sjökriget och flottan stod därmed utan just den efterfrågade långräckviddiga sjömålsroboten.⁸

Det kom att dröja ända till 1985 innan svenska flottan erhöll den första operativa långräckviddiga sjömålsroboten men samtidigt var man tvungen att modifiera torpedbåtar för att kunna utrusta dessa med materielsystemet sjömålsrobot 15 (Rb 15). Detta trots att Sverige befann sig mellan de två stormaktsblocken i det pågående kalla kriget och nationer som USA och Frankrike utvecklade egna sjömålsrobotsystem som blev operativa under den andra halvan av 70-talet.

⁴ Överbefälhavaren. *ÖB 65 – Utredning om det militära försvarets fortsatta utveckling*. Stockholm: Försvarsstabens press och filmavdelning, 1965, 14-16.

⁵ Fältström, Herman (red.). *Rätt sort, kom för sent och var för få – marinens avvägningsfrågor under kalla kriget FoKK nr 5*. Stockholm: Försvarshögskolan, 2005, 21.

⁶ Saab. *Robot 50 år*, 22.

⁷ Hultman, Torbjörn och Ydell, Sven. Sjömålsrobotsystem för marinen. *Tidskrift i sjöväsendet* nr 2 (2007): 172-173.

⁸ Wedin, Lars. Svenskt marinstrategiskt tänkande – en återblick med sikte på framtiden. *Forum Navale* nr 68 (2012): 129.

Det som inträffade lördagen 21 oktober 1967 var ingen vanlig attack på ett fientligt fartyg. Detta blev, i samband med att de egyptiska robotbåtarna avfyrar sina Styx, en historisk attack och därmed kom en ny era att inledas. Denna skulle komma att kallas robotåldern och initialt valde Sverige aktivt att ställa sig utanför den.⁹ Återigen står Försvarmakten och marinen nu inför faktum att anskaffa ett nytt långräckviddigt system för sjömålsbekämpning och enligt den inriktning som har erhållits från regeringen ska anskaffning av ny sjömålsrobot påbörjas för omsättning efter 2021.¹⁰ Redan nu efterfrågas olika nya funktionaliteter samt kraftigt utökad prestanda och sannolikheten finns därmed att det genomförs ett stort tekniksprång inom detta materielsystem. Detta gör situationen väldigt lik den som rådde 1967 i samband med sänkningen av INS Eilat vilket slutligen ledde till att Rb 15 anskaffades. Detta blev en lång och utdragen process som lämnar frågor om vilka åtgärder flottan då vidtog för att hantera denna problematik.

1.2 Problemformulering

Anskaffning av ett avancerat system till Försvarmakten är en lång och omfattande process som kan framstå irrationell ur en militärs perspektiv men frågan är om en sådan process vilar på rationella grunder och därmed kan förklaras genom teorier om rationella aktörer?

Vid analys av inriktningar för Försvarmakten under 70-talet har en och samma huvuduppgift ställts från regeringen till Försvarmakten. Regeringen definierade då invasionsförsvaret som Försvarmaktens huvuduppgift med syfte att i det längsta förhindra en motståndare att skapa ett brohuvud på svenskt territorium.¹¹ Detta skulle ske genom ett djupförsvär som skulle nöta ner ett anfall mot Sverige.¹²

Utifrån detta borde en snabb utveckling av förmågan att slå mot sjömål genom anskaffning av ett långräckviddigt sjömålsrobotsystem till flottan ha varit både en självklar och

⁹ Lindsjö. *Marinhistoria*, 410.

¹⁰ Proposition 2014/15:109. *Försvarspolitisk inriktning Sveriges försvar 2016 – 2020*, 15-17.

¹¹ Landahl, Per-Axel och Lindkvist, Börje och Olsson, Gunnar. *1977 års försvarsbeslut – bakgrund och fakta*. Stockholm: Totalförsvarets upplysningsnämnd, 1977, 25.

¹² Fältström, Herman (red.). *Vi levde i verkligheten – Marinens operationer och taktik under det kalla kriget FoKK nr 18*. Stockholm: Försvarshögskolan, 2009, 31.

prioriterad uppgift. Marinen hade därmed erhållit små och lätta fartyg som vapenmässigt och taktiskt skulle varit av stor betydelse för så väl egen som motståndarens taktik.¹³

Nu resulterade processen istället i ett avbrytande av den världsledande utvecklingen av sjömålsrobotar medan övriga världen trädde in i robotåldern. Därmed uteblev en, för invasionsförsvaret, viktig komponent ur det marina perspektivet.

1.3 Syfte och frågeställning

Denna uppsats syftar till att undersöka om och i så fall hur anskaffningen av en långgräckviddig sjömålsrobot skedde genom rationella beslut och vilka faktorer som var avgörande då marinen till sist lyckades få sitt efterfrågade sjömålsrobotsystem levererat. Utifrån detta är undersökningens huvudfråga följande:

- På vilket sätt kan den rationella aktörens drivkraft förklara anskaffning av ett vapensystem (Rb 15)?

Detta anknyts direkt till krigsvetenskapen då undersökningen förklarar hur militära resurser skapas då den militära materielen är en vital del av förmågan för Försvarmakten att möta hot utifrån de politiska målen.¹⁴ Varje militär chef och ledare ska tillse att dennes soldater eller sjömän har adekvat militär förmåga för att utföra de av chefen ställda uppgifterna vilket även inkluderar vapenmakt i syfte att hävda och försvara Sverige och Sveriges intressen. Dessa långsiktiga beslut om materielsystem påverkar Försvarmakten och dess förmåga till den väpnade striden i decennier och därmed såväl dagens som morgondagens soldater och sjömän. Därför är kunskapen om drivkraften bakom dessa beslut viktig för Försvarmakten och dess personal.

1.4 Avgränsningar

Denna undersökning avgränsas i såväl tid som rum vilket är nödvändigt med hänsyn till den tillgängliga tiden för denna undersökning. Processen med utveckling och anskaffning av förmågan till långgräckviddig sjömålsbekämpning ägde huvudsakligen rum under 60- och 70-talen även om själva robotutvecklingen i Sverige startade redan 1943.¹⁵ I denna undersökning kommer tidsspannet att begränsas till att omfatta åren från 1967 till 1979.

¹³ Hultman och Ydell. Sjömålsrobotsystem för marinen, 172.

¹⁴ Clausewitz, Carl von. *Om kriget*. Stockholm: Bonnier Fakta, 1991, 42.

¹⁵ Saab. *Robot 50 år*, 8.

Dessa årtal utgör en naturlig avgränsning i tid där 1967 är intressant då detta blev startpunkten på robotåldern i och med att INS Eilat sänktes. År 1979 är intressant då detta är året då FMV får i uppdrag att beställa den långräckviddiga sjömålsrobot som än idag är operativ i Försvarmakten. Undersökningen kommer inte att avhandla den internationella arenan eller den tekniska utvecklingen av robotar under denna period. Anskaffningen av sjömålsrobot till kustrobotsystem och attackflyg kommer inte heller att undersökas även om dessa är tätt kopplade till den undersökta anskaffningsprocessen i flottan. Förvarsindustrin är en viktig part i denna process men deras agerande kommer inte att analyseras i direkt form. Däremot har deras agerande kommit att påverka övriga aktörers handlande vilket då fått en indirekt påverkan i undersökningen. Slutligen kommer regeringens budgetarbete och de till Försvarmakten givna ekonomiska ramar att exkluderas då syftet är att analysera processen ur ett marint och säkerhetspolitiskt rationellt perspektiv och inte ur ett ekonomiskt perspektiv.

1.5 Forskningsläge

Generellt finns det mycket skrivet om utvecklingen och verksamheten inom Försvarmakten under kalla kriget. Särskilt värt att nämna är forskningsprojektet *Försvaret och det kalla kriget* (FoKK) som utgivit ett antal böcker vilka avhandlar kalla kriget och Försvarmakten ur olika aspekter. Ingen av dessa böcker söker dock svar på forskningsfrågan i denna undersökning men några av dessa framstår som lämpliga och utgör därmed källor till denna undersökning.

En avhandling som ligger relativt nära i ämnet om än inte nära i tiden är Anders Berges avhandling om den svenska flottans pansarfartyg. I denna avhandlar Berge flottans anskaffning av pansarfartygen vilket han analyserar utifrån ett rationellt aktörsperspektiv.¹⁶

Vad det gäller uppsatser och undersökningar finns det en del som tangerar området då de berör ytstridsfartyg eller sjömålsrobotsystem. Henrik Söderqvist redovisar i sin uppsats från 2011 hur den svenska ytstridstaktiken påverkades av införandet av Rb 15 och Mathias Gustavsson undersöker i sin uppsats från 2010 utvecklingen av ytstridstaktiken under 1950- och 60-talet. Fredrik Palmquist söker i sin uppsats från 2002 genom en kvantitativ metod

¹⁶ Berge, Anders. Sakkunskap och politik - Den svenska flottan och pansarfartygsfrågan 1918-1939. *Forum Navale* nr 43 (1987): 1-246.

förklaring till *Bakomliggande faktorerna till ytstridskrafternas utformning under efterkrigstiden*. Under 2014 skrev Bernt Andersson en uppsats som avhandlade *Ytstridskrafternas utveckling mellan 1990 och 2010* där han studerar denna utveckling utifrån Graham Allisons teori.

1.6 Centrala begrepp

De centrala begreppen i denna undersökning är: *rationell, djupförsvaret, långräckviddig sjömålsbekämpning, Försvarmakten, marinen, flygvapnet och flottan*.

Med *rationell* avses någon eller något som är förståndsmässigt och logiskt grundat.¹⁷

Med *djupförsvaret* avses en operativ försvarsprincip och tolkas här i enlighet med den beskrivning som görs i SOU 1968:10 vilken lyder följande: "*Långt från kusten sätts attackflyg och attackubåtar in. Närmare kusten tillkommer kustrobotar och övervattensfartyg samt lätt attackflyg och om läget så kräver även jaktflyg. Vid vår kust insätts övriga kustartilleristridskrafter och vid kusten grupperade arméförband.*"¹⁸

Själva sjömålsbekämpningen utgör det sista steget i ytstriden som enligt Försvarmakten definieras som "*en stridsuppgift för marina förband och innebär lokalisering, klassificering och bekämpning av ytfartyg*".¹⁹ Det som i denna undersökning avses med *långräckviddig sjömålsbekämpning* är nyttjandet av ett verkanssystem med en avancerad målsökare som genom ett taktiskt uppträdande kan insättas för att slå ut ett fartyg bortom horisonten.

Försvarmakten kan i vissa avseenden benämnas försvaret och beroende på hur det skrivs är det helt olika innebörder av dessa ord. Försvaret avser funktionen med förmågan att försvara något medan Försvarmakten är myndigheten Försvarmakten. När Försvarmakten används i denna uppsats avses myndigheten i dess mening så som en myndighet i fred och krig med ÖB som chef.²⁰ Under tidsperioden som undersökningen omfattar användes även Krigsmakten vilket i denna uppsats tolkas och likställs med Försvarmakten.

¹⁷ Svenska Akademin. SAOB: Rationell. http://www.saob.se/artikel/?seek=rationell&pz=1#U_R259_162720 (Hämtad 2016-06-08)

¹⁸ SOU 1968:10. *Säkerhetspolitik och försvarsutgifter*. 33.

¹⁹ Försvarmakten. Försvarmakten: Ytstrid. <http://www.forsvarsmakten.se/sv/ordlista/y/ytstrid/> (Hämtad 2016-05-05)

²⁰ SFS 2007:1266. *Förordning med instruktion för Försvarmakten*.

Användningen av *marinen* görs utifrån definitionen enligt Försvarmakten där man definierar det som "*Försvargren som organiserar sjöstrids- och amfibieförband*" där författaren likställer amfibieförband med dåtidens kustartilleri.²¹

Med *flygvapnet* avses i likhet med *marinen* en försvarsgren. I detta fall den försvarsgren som organiserar flygplan med tillhörande materiel och personal.²² Dock begränsas ordets betydelse i samband med förmåga då enbart flygvapnets attackförmåga avses och avhandlas.

Användningen av *flottan* görs utifrån definitionen enligt svenska akademien där man definierar det som "*större antal av fartyg som för ngt gemensamt ändamål uppträda (l. äro avsedda att uppträda) samlade till en enhet (under gemensam ledning)*".²³ Författaren exkluderar därmed kustartilleriet och amfibieförmågan med detta begrepp.

1.7 Disposition

Denna undersökning är uppdelad i totalt sex stycken övergripande kapitel vilka var och ett innehåller underrubriker. Det inledande kapitlet benämns inledning och det syftar till att ge ramen för undersökning där en bakgrund och beskrivning av den problemställning som ligger till grund för undersökningen återfinns. Därefter presenteras frågeställningen som är kopplad till undersökningen och de avgränsningar som är gjorda, samt tidigare forskning som författaren bedömt som relevant. Slutligen i kapitel ett återfinns de centrala begreppen som anses vara väsentliga för undersökning och denna disposition. Kapitel två benämns metod och omfattar en beskrivning av hur undersökningen har genomförts där metoden och tillvägagångssättet redovisas, följt av en analys av källmaterialet. Det tredje kapitlet benämns teori och inleds med en redovisning av teorigrunden vilken efterföljs av en beskrivning av den valda teorin samt en operationalisering. Det fjärde kapitlet benämns analys och omfattar själva analysen av empirin och här redovisas det marina rationella valet och därefter det historiska händelseförloppet i kronologisk ordning. Kapitlet avslutas med en jämförande diskussion mellan dessa två. I det femte kapitlet som benämns avslutning

²¹ Försvarmakten. Försvarmakten: Marinen. <http://www.forsvarsmakten.se/sv/ordlista/m/marinen/> (Hämtad 2016-05-15)

²² Svenska Akademin. SAOB: Flygvapen. http://www.saob.se/artikel/?seek=flygvapen&pz=2#U_F891_27745 (Hämtad 2016-05-16)

²³ Svenska Akademin. SAOB: Flotta. http://www.saob.se/artikel/?show=flotta&unik=F_0663-0464.2cvR&pz=3 (Hämtad 2016-05-27)

redovisas svaret på undersökningens fråga följt av slutsatser och en reflektion. Kapitlet avslutas med förslag till fortsatt forskning. Det sjätte och sista kapitlet benämns käll- och litteraturförteckning.

2 Metod

2.1 Tillvägagångssätt

Uppsatsen tar sin utgångspunkt i en fallstudie av processen för anskaffningen av den långräckviddiga sjömålsroboten till marinen som genomfördes under perioden mellan 1967 och 1979. En fallstudie framstår som det lämpligaste valet utifrån hur Tuftte beskriver den som ett verktyg "*att samla mycket information om ett avgränsat fenomen*".²⁴ För att undersöka detta kommer en kvalitativ textanalys att genomföras då huvuddelen av undersökningens källor utgörs av tryckta källor.²⁵ Författaren utgår i denna undersökning initialt från de aktuella försvarsbesluten samt statens offentliga utredningar (SOU) som är kopplade till den avgränsade perioden. Detta ger en saklig bild av processen mellan marinen och den politiska nivån på Forsvarsdepartementet och regeringen. Med detta som grund fortsätter författaren med att analysera den krigsvetenskapliga debatt som förts. Det sker inom ramen för Kungliga Krigsvetenskapsakademin (KKRVA), Kungliga Örlogsmannasällskapet (KÖMS) samt Sjöhistoriska samfundet för att erhålla en uppfattning om hur den allmänna debatten fördes. Slutligen analyserar författaren övriga källor som påverkar området i någon form vilket huvudsakligen utgörs av historiska återblickar.

Den kvalitativa textanalysen av empirin kompletteras därefter med kvalitativa intervjuer av individer som hade delaktighet eller insikt i marinens och de andra aktörernas agerande under den avgränsade tidsperioden. Dessa intervjuer syftar till att få såväl djupare som bredare underlag utifrån de skriftliga källorna.

²⁴ Johannessen, Asbjørn och Tuftte, Per Arne. *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. uppl. 1:4. Malmö: Liber, 2003, 56.

²⁵ Esaiasson, Peter och Gilljam, Mikael och Oscarsson, Henrik och Wängnerud, Lena. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. uppl. 4:1. Stockholm: Nordstedts juridik, 2004, 233.

Den valda teorin läggs sedan som ett filter över den insamlade empirin och med konsekvensen att filtret släpper igenom empirin utifrån den valda teorin. Detta innebär att angreppssättet blir teoretiskt-deduktivt där författaren söker svaren på frågorna genom den teoretiska modellen vilken ska förklara verkligheten genom hypoteser och observationer. I detta fall ska det leda författaren till att hitta de svar som argumenterar runt drivkrafterna från de rationella aktörerna i denna beslutsprocess. Det är därmed viktigt att avgränsningarna är preciserade och operationaliseringen av frågeställningarna görs precisa och på ett adekvat sätt. Detta för att bibehålla förmågan att återfinna svaret på om anskaffningen skett utifrån rationella drivkrafter. Efter detta kompareras analysen av den marina rationella aktören med den faktiska händelsen genom att svaren på frågorna läggs över varandra. De bildar då ett samlat svar vilket gör svaret mer nyanserat jämfört med att enbart belysa en aktör. Då enbart en förklaringsmodell kommer att användas är det viktigt att författaren för en diskussion mellan analysens resultat och det verkliga utfallet för att återfinna svar och skillnader. Detta blir då som ett korsförhör av den erhållna analysen vilket gör att svaren skärskådas och det kan liknas med Knut Kjeldstadli's exempel med att lysa med flera strålkastare i mörkret. Detta innebär att observatören ser mer av sin omgivning och i denna undersökning ser författaren ett större spektra på problemet och risken att välja ut det data som faktiskt bekräftar det vi tror oss veta om problemet minskar avsevärt.²⁶

2.2 Källmaterial

Att analysera källor på ett källkritiskt sätt gör att forskaren erhåller data som går att använda på ett vetenskapligt sätt. I denna undersökning belyser författaren alla källor utifrån Thurén's perspektiv vilka utgörs av äkthet, tidssamband, oberoende och tendensfrihet.²⁷

Grunden för den kvalitativa litteraturstudien byggs av dokument som har fastställts av Försvarmakten eller regeringen. Dokumenten i denna kategori utgörs av perspektivplaner, materielplaner, propositioner med tillhörande försvarsbeslut och Försvarmaktens yttrande i samband med försvarsbesluten vilka berör tidsperioden mellan 1967 och 1979. Dessa dokument har en hög reliabilitet då de upprättats av en myndighet och förvaltning i nära samband med besluten. Detta innebär även att såväl tidssambandet som oberoendet för

²⁶ Kjeldstadli, Knut. *Det förflutna är inte var det en gång var*. uppl. 1:14. Lund: Studentlitteratur, 1998, 138.

²⁷ Thurén, Torsten. *Källkritik*. uppl. 2. Stockholm: Liber, 2005, 13.

dessa dokument stärker deras reliabilitet då den förlupna tiden mellan händelsen och upprättandet av dokumentationen är mycket kort. De SOU som är en del i källmaterialet för denna undersökning härstammar från olika tidpunkter, dels från den avgränsade tidsperioden men även fram till 2000-talet. Det som stärker reliabiliteten i de utredningar där det har förlöpt lång tid från händelsen är att dessa är en analys av de propositioner och SOU som fanns vid tidpunkten. Detta innebär att de bygger på dåtida underlag som är utgivna av staten.

Forskningsprogrammet FoKK som utgörs av Försvarshögskolan i samarbete med KÖMS och KKRVA har publicerat ett stort antal skrifter som berör kalla kriget. Till detta har forskningsprogrammet även genomfört vittnesseminarium inom de olika vapengrenarna vilka delvis medför ett källkritiskt problem ur ett tidssamband. Detta då dessa seminarier genomfördes under inledningen av 2000-talet med de officerare som hade ledande befattningar eller hade insikt i verksamheten under det kalla kriget. Initialt kan det framstå som att det har förlöpt en lång tid, varför dessa vittnesseminarium inte skulle fylla något vetenskapligt syfte. Dock visar resultatet från en vetenskaplig studie att en individs minnesförlust efter en händelse är lika stor under de första nio månaderna som under de följande 47 åren.²⁸ Detta gör att dessa vittnesseminarium fyller ett syfte då de kompletterar och till del färglägger den gråskala som Försvarsmaktens och regeringens skrifter utgör.

Vidare utgör artiklar i tidsskrifter utgivna av KKRVA, KÖMS och Sjöhistoriska samfundet underlag i denna undersökning. Artiklarna är hämtade under ett stort tidsspektra då den första är från 1969 medan den sista är daterad 2012. Dessa ger en allmän bild där tidssambandet är starkt beroende på när i tiden artikeln är publicerad och om tidssambandet är stort måste det kompenseras med jämförelser från övriga källor. Huruvida dessa står sig ur oberoende och tendensfrihet är delvis beroende på vem författaren av berörd artikel är. Generellt värderas artiklar i dessa skrifter som oberoende och tendensfria då de syftar till att föra den krigsvetenskapliga diskussionen framåt. Dock är detta inte någon garanti varför varje artikel måste värderas var för sig.

²⁸ Thurén. *Källkritik*, 30.

Intervjuer har genomförts i form av strukturerade kvalitativa intervjuer med öppna frågeställningar inom områdena utvecklingen och anskaffningen av marinens långräckviddiga sjömålsrobot där Jan Trost syn på kvalitativa intervjuer har utgjort grunden.²⁹ Dessa intervjuer utgör ett komplement till de tryckta källorna och då i synnerhet de vittnesseminarier som genomförts under 2000-talets början. En vital intervju är den med konteramiral (pa) Torbjörn Hultman. Under arbetet med anskaffning av flottans långräckviddiga sjömålsrobot var han projektledare för anskaffningen och chef för robotsektionen för marinen på FMV. Denna intervju har på ett bra sätt kompletterat den artikel i TiS som konteramiral (pa) Hultman tillsammans med civilingenjör Sven Ydell är upphovsmän till vilket tillsammans utgör en viktig primärkälla för denna undersökning.³⁰ Dessutom har intervju genomförts med kommandören av första graden (pa) Emil Svensson som under mitten av 1970-talet tjänstgjorde på Förvarsstabens planeringsavdelning och arbetade med perspektivplaneringen. Slutligen valdes en intervju att genomföras med kommandör (pa) Lars Wedin då han var projektledare för marinens version av Rb 15 under åren 1984-85 samt varit fartygschef och divisionschef för patrullbåtar. Han var därmed insatt i projektet Rb 15 och den allmänna sjötaktiken och ansågs lämplig av författaren att tillföra och bekräfta information i denna undersökning. Fullständiga anteckningar efter dessa intervjuer förvaras i författarens ägo.

Robot 50 år är en liten skrift som enligt författaren kräver en särskild redovisning då denna är speciell. Skriften är utgiven av Saab och då det är försvarskoncernen själva som publicerat denna innebär det initialt ett ifrågasättande av tendensfriheten. För i bakgrunden står ett företag vars syfte är att tjäna pengar och utveckla ett vinstdrivande företag. Dock är individerna som författar denna skrift pensionerade från Saab och har därmed ett ökat oberoendet jämfört med om de fortfarande skulle ha en anställning i koncernen. Dessutom anger man i förordet att man har avhandlat såväl med- som motgångar vilket bekräftas vid en textanalys av skriften. Slutligen har författaren genomfört korsreferering av de uppgifter som det har varit möjligt för och inte vid något tillfälle har felaktigheter identifierats. Skriften *Robot 50 år* bygger på en rapport som redovisades 1997 vilken i sin tur bygger på såväl

²⁹ Trost, Jan. *Kvalitativa intervjuer*. uppl. 4.1. Lund: Studentlitteratur, 2010.

³⁰ Hultman och Ydell. Sjömålsrobotsystem för marinen, 172-178.

underlag från arkivet hos Saab som genomförda intervjuer med anställda.³¹ Till denna undersöknings fördel är dessutom att tiden före 1983 är djupare redovisad än tiden efter. Detta sammantaget gör att författaren bedömer att skriften bidrar till denna undersökning så länge man har den tendensiösa aspekten i minnet. Dessutom verifieras mycket av underlaget i denna skrift av den artikel i Tidskrift för sjöväsendet som är författad av konteramiral (pa) Torbjörn Hanssons och civilingenjör Sven Ydell.³²

Författarens samlade bedömning är att alla dessa källor tillsammans bör ha förutsättning för att motverka varandras källkritiska problem som uppstått. Detta främst ur ett tids- och beroendeperspektiv med tanke på den långa tid som har förlöpt från den avgränsade perioden mellan 1967 och 1979 fram till dagens datum.

3 Teori

Detta kapitel förklarar inledningsvis den allmänna synen på teori med fokus på rationella aktörer. Därefter redovisas Graham Allisons förklaringsmodell *the rational actor* och slutligen återfinns operationaliseringen av den modellen med tillhörande frågor. Dessa ska leda författaren till svaret på undersökningens fråga och används i kapitel 4 där analysen av källorna görs.

3.1 Teorigrund

Teorigrunden i denna undersökning utgörs av en samhällsvetenskaplig förklaringsmodell som beskriver en rationell aktör där modellen söker förklaringar till organisationens beteende och agerande. En vanligt förekommande teori för att beskriva en rationell aktör är den som statsvetaren Graham Allison presenterade 1971 och som han uppdaterade 1999 med stöd av Philip Zelikow, då en del av den framförda kritiken mot teorin bemöttes i boken *Essence of decision* genom att ny forskning som genomförts och att ny information blivit tillgänglig.³³ I boken definierar Allison en förklaringsmodell utifrån det att forskaren inte kan redovisa alla faktorer för att beskriva ett fenomen eller en händelse. För detta måste forskaren skaffa sig en grundläggande ram i form av en konceptuell modell genom vilken

³¹ Saab. *Robot 50 år*, Förord.

³² Hultman och Ydell. *Sjömålsrobotsystem för marinen*, 172-178.

³³ Allison, Graham och Zelikow, Philip. *Essence of decision*. 2nd ed. New York: Longman, 1999, viii.

man ställer frågorna och filtrerar underlaget.³⁴ Av modellen krävs att de relevanta och kritiska avgörandena filtreras ut vilket skapar en form av ett nät som forskaren drar genom sitt material.³⁵ Detta görs för att hitta förklaringar till specifika händelser och därmed skapas den konceptuella modellen som även hjälper forskaren med i vilken vik denne ska lägga sitt nät och på vilket djup för att möjliggöra fångsten av det forskaren söker.³⁶ Liknelsen med ett fisknät gör inte enbart Allison utan även filosofen Sir Karl Popper gör det i sin bok *The logic of scientific discovery*.³⁷ En förklaringsmodell ger forskaren ledtrådar som denna annars eventuellt hade gått förbi utan att upptäckta och därmed stöttar modellen forskaren i sin process med analys och frågeställningar. Detta leder till att modellen blir som en ledstång för forskaren och utgör en form av minneslista som leder forskaren genom händelserna och gör denne uppmärksam på faktorer som påverkat händelseförloppet.³⁸ Krigsfilosofen von Clausewitz har en liknande syn på detta då han beskrev teorins uppgift:

*”Teorins uppgift är att sortera upp och belysa problemen, så att inte var och en behöver bena ut och själv arbeta sig igenom alla frågor.”*³⁹

En vital del i dessa teorier är att tydligt definiera huvudaktören för att på ett så korrekt och precist sätt som möjligt kunna identifiera och förklara vilka de drivkrafter och beslut som utgjort grunden till händelsen och därtill även resultatet. Då teorierna syftar till att identifiera problem och ge förklaringar till vilka drivkrafter som har varit avgörande i en process erhålls därigenom förutsättning till att ge en motivering till varför ett visst beslut har fattats.

Graham Allison beskriver i sin modell *the rational actor* en aktör som gör sina val och fattar sina beslut mot den fastställda målsättningen där konsekvenser som är kopplade till olika alternativ värderas.⁴⁰

³⁴ Allison och Zelikow. *Essence of decision*, 4.

³⁵ Ibid, 4.

³⁶ Ibid, 4.

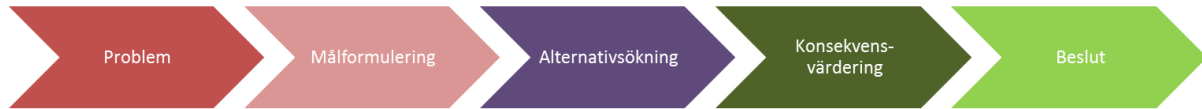
³⁷ Popper, Karl. *The Logic of Scientific Discovery*. London: Routledge, 2002, 37-38.

³⁸ Kjeldstadli. *Det förflutna är inte var det en gång var*, 147.

³⁹ Clausewitz. *Om kriget*, 103.

⁴⁰ Allison och Zelikow. *Essence of decision*, 13-18.

En liknande syn på rationellt beteende presenteras Søren Christensen i boken *Makt, beslut och ledarskap* där man beskriver rationella beslut enligt figuren nedan.

Figur 1

*Rationella beslut*⁴¹

En annan syn av rationellt beslutsfattande innebär att det handlar om att utifrån begränsade resurser som t.ex. tid, pengar, arbetskraft och budgetrestriktioner välja mellan olika handlingsalternativ.⁴² Det rationella beslutet strävar därmed mot kostnadseffektivitet där intäkterna ska överstiga kostnaderna samt att tillgångarna ökar mer än i något annat möjligt handlingsalternativ.⁴³ Därmed söker den rationella beslutsfattaren de handlingsalternativ med den största vinsten. Om inget handlingsalternativ med vinst finns söks det alternativ med den lägsta förlusten. Värdet på vinsten och förlusten behöver inte mätas i monetära termer utan kan även ta sig andra uttryck.

Allisons förklaringsmodell *the rational actor* bedöms utgöra den rätta teoretiska grunden då tillgängliga källor visar på en samstämmighet i frågan inom marinen. Dessutom framstår modellen lämplig då den angränsade forskning även den genomförts utifrån teorier om rationella beslut och processer, där ibland Allisons förklaringsmodell *the rational actor*.

Givetvis kan det ifrågasättas att använda modellen *the rational actor* som i grunden är framtagen för att studera staters agerande på den internationella arenan till denna undersökning. Dock ställer denna samhällsvetenskapliga teori allmänna och generellt hållna

⁴¹ Christensen, Søren. *Makt, beslut och ledarskap – märkbar och obemärkt makt*. Stockholm: SNS Förlag, 2011, 26.

⁴² Wahlund, Richard. *Att fatta beslut under osäkerhet och risk*. uppl. 4.1, Stockholm: Nordstedts Juridik, 1996, 15.

⁴³ *Ibid*, 15-16.

frågor. Precis som Allison själv anger är denna teori väl lämpad att användas långt utanför den internationella arenan med en statlig huvudaktör, i syfte att identifiera de bakomliggande drivkrafterna. Detta kan vara för att analysera såväl organisationer, myndigheter, sjukhus som företag utifrån deras dagliga beslut.⁴⁴

Precis som att det finns fördelar med att använda en förklaringsmodell så finns det även nackdelar med detta, då det finns risk att forskaren inte får syn på saker för att modellen säger att vi ska titta åt ett annat håll. Det kan vara frestande att se förklaringsmodellen som en form där saker förenklas då hela händelsen med sin bakgrund pressas in i denna form och därmed tappar sin fullständiga färgskala. Sen ställs empirin mot modellens frågeställningar och forskaren tolkar svaret utifrån förklaringsmodellen vilket kan resultera i att forskaren förstorar vissa aspekter samtidigt som andra negligeras. Dessutom kan det vara så att forskaren har valt fel förklaringsmodell vilket innebär att forskaren kommer att fiska i sin empiri med ett nät som har felaktig masktäthet och i allra sämsta fall kommer den att leda denne till att lägga sitt nät i fel vik och på fel djup.

3.2 The rational actor

När forskaren har valt att se aktören som en rationellt handlande enhet som sin förklaringsmodell så utgår denna från att aktören som helhet handlar med en enad vilja och de beslut som fattas syftar till att maximera nyttan för aktören. Detta innebär att aktören väljer ett kostnadseffektivt beslut där intäkterna överstiger utgifterna alternativt om detta ej är möjligt väljs ett beslut med lägsta möjliga förlust. Utifrån Allisons perspektiv av *the rational actor* så är det fyra stycken huvudbegrepp som forskaren tar ställning till i syfte att strukturera och tydliggöra aktörens agerande och dessa är:⁴⁵

- *Mål och målsättning* – utgörs av aktörens intressen och dennes prioriteringar.
- *Alternativ* – aktörens tillgängliga valmöjligheter vilket var för sig kan innebära handlande i flera steg.
- *Konsekvenser* – innefattar såväl positiva som negativa konsekvenser vilka är kopplade till respektive identifierat alternativ.
- *Val* – det alternativ vars konsekvenser tydligast leder mot det uppsatta målet.

⁴⁴ Allison och Zelikow. *Essence of decision*, 7.

⁴⁵ Ibid, 18.

Utifrån detta går Allison vidare i sin teori och leder forskaren till fem stycken frågeställningar som bör ställas när denne analyserar och bearbetar källor utifrån *the rational actor*.

Dessa fem frågor är:⁴⁶

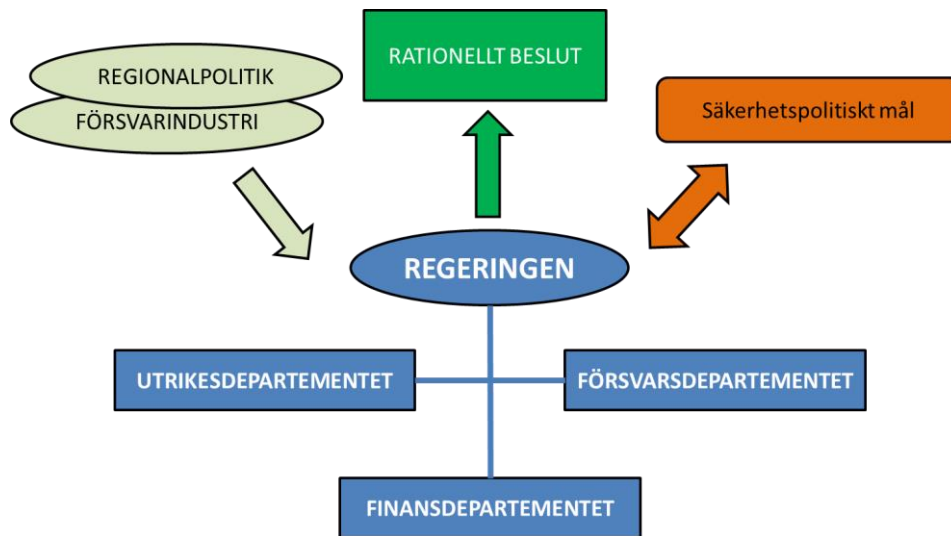
- Vilka omständigheter (faktiska eller upplevda) uppfattar staten som hot och möjligheter?
- Vad är statens mål?
- Vilka handlingsalternativ (faktiska eller upplevda) har staten för att möta problemet?
- Vilka är de strategiska kostnaderna och fördelarna (faktiska eller upplevda) för respektive alternativ?
- Vilket är det bästa valet för staten med gällande omständigheter?

3.3 Operationalisering

För att Allison's förslag till frågeställningar ska komma till nytta i analysen av en rationell aktör måste först denne aktör definieras och operationaliseras. Därefter måste även frågeställningarna operationaliseras vilket är avgörande för att uppnå en hög grad av validitet i undersökningen.⁴⁷ I processen med anskaffningen av den långräckviddiga sjömålsroboten identifierar författaren två centrala aktörer. Den första av dessa utgörs av regeringen som slutgiltig beslutsfattare i anskaffningen och den andra aktören är marinen som har det faktiska behovet av systemet. För att operationalisera dessa aktörer och identifiera de rationella grunderna hos envar behöver respektive aktör knytas till vilka faktorer som har en inverkan i deras beslut som en rationell aktör. Den första aktören är regeringen som presenteras i figur 2 där författaren identifierar olika intressenter som påverkar regeringens rationella beslut.

⁴⁶ Allison och Zelikow. *Essence of decision*, 389-390.

⁴⁷ Esaiasson och Gilljam och Oscarsson och Wängnerud. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*, 55-56.

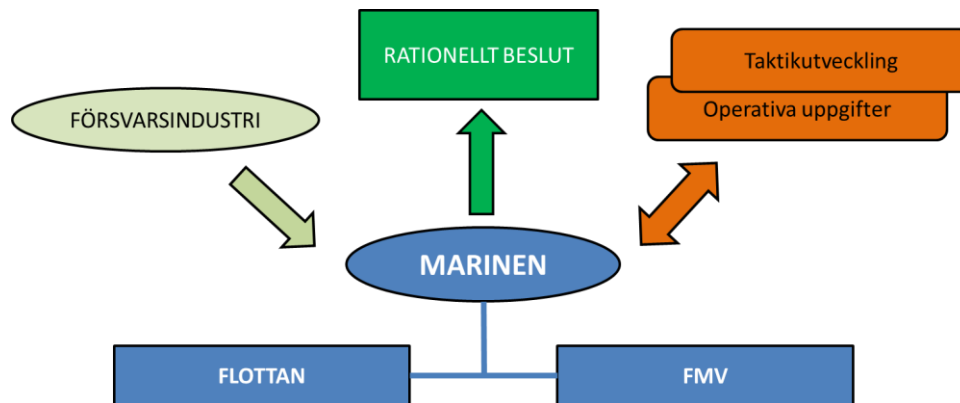

Figur 2

Författarens tolkning av den politiska rationella aktören på den säkerhetspolitiska arenan.

Denna illustration är inte på något sätt en fullständig beskrivning men den återger de stora krafterna i regeringens rationella beslut på den säkerhetspolitiska arenan. I grunden ligger underlag från olika departement och här är utrikes-, finans-, och försvarsdepartementet de med stor påverkan på det rationella beslutet. Därutöver påverkar försvarsindustrin utifrån sina behov och målsättningar liksom den i nationen förda regionala politikens mål. Slutligen ska regeringens rationella beslut återspegla och stärka det av regeringen uppsatta och uttalade säkerhetspolitiska målet. Detta tolkar författaren som att regeringen i sin helhet är en komplex aktör.

Den andra aktören är marinen som presenteras i figur 3. Där identifierar författaren intressenter vilka har en påverkan i marinens rationella beslut och inte heller denna är en fullständig beskrivning men den redovisar de stora påverkanskrafterna. Här utgör flottan och Försvarets Materielverk (FMV) de stora organisatoriska påverkanskrafterna. Dessa utsätts i sin tur för intryck från försvarsindustrin som framställer sina produkter och slutligen de från ÖB ställda operativa uppgifterna och den löpande taktikutvecklingen.

Figur 3

Författarens tolkning av den marina rationella aktören.

Detta visar på att respektive aktör kommer att fatta ett rationellt beslut utifrån sina respektive grunder vilket ger att rationella aktörer inte behöver vara en stat utan som Allison hävdar att dessa kan se olika ut. I denna undersökning kommer de två ovan nämnda aktörerna att analyseras utifrån *the rational actor* i syfte att söka svaret om anskaffning av ett vapensystem går att finna i ett rationellt beteende. Aktörerna påverkar förvisso varandras arenor under processen men det vitala som söks här är att se om man agerar rationellt utifrån egna målsättningar på sin egna arena.

För att söka detta svar nyttjas Allison's förslag på frågeställningar vilka operationaliseras utifrån de förutsättningar som är beskrivna ovan och kan därmed sättas in i undersökningens kontext.

- Vilka hot uppfattade de två olika aktörerna som dimensionerande under perioden 1967 till 1979?
- Vilka målsättningar och uppgifter hade respektive aktör?
- Vilka valmöjligheter hade respektive aktör med anskaffningen av en långräckviddig sjömålsrobot?
- Vilka strategiska kostnader var kopplade till de olika valmöjligheterna?
- Vilken valmöjlighet var för respektive aktör bäst utifrån ställda målsättningar och uppgifter?

För att erhålla en analys ur det rationella aktörsperspektivet kommer ovanstående frågeställningar att utgöra det fiske nät som författaren ska dra genom det empiriska underlaget. Denna analys redovisas i kapitel fyra med tillhörande diskussion av resultatet.

4 Analys

I detta kapitel redovisas analysen av undersökningen. Denna analys inleds med marinens rationella val i frågan om anskaffning av en långräckviddig sjömålsrobot vilket görs med utgångspunkt i Allison's teori om *the rational actor*. Detta görs utifrån de frågor som operationaliserats i kapitel 3.3 där hot, målsättning och uppgifter, valmöjligheter, konsekvenser samt val utgör rubrikerna. Därefter ges en historisk återblick av händelseförloppet och slutligen för författaren en jämförande diskussion mellan marinens rationella val och den historiska återblicken. Den jämförande diskussionen inleds med en allmän del för att sedan fortsätta utifrån de identifierade handlingsalternativen för marinens rationella val. Detta syftar till att söka svaret på om den rationella aktörens drivkraft kan förklara anskaffningen av marinens långräckviddiga sjömålsrobotsystem.

För att sätta tidsperioden i sin kontext lite tydligare så kännetecknades 1970-talet av avspänning mellan stormakterna. Men med hänsyn till den utveckling av rustningsnivåerna som skedde under 1970-talet i såväl Sverige som inom stormakterna kom det militära hotet mot Sverige de facto att öka snarare än att minska.⁴⁸

4.1 Marinens rationella val

Hot

Konkret utgjorde regeringens syn på omvärldsläget uppdraget åt Försvarmakten och indirekt i sin tur marinen. Detta innebar att regeringens syn på kupp- och storanfall återspeglades i den operativa planeringen som genomfördes av ÖB 1969, 1974 samt 1978.⁴⁹ Därmed erhöll Försvarmakten och i detta fall marinen en konsekvent hotbild under den, för denna undersökning, aktuella tidsperioden trots att avspänningspolitiken utvecklades under

⁴⁸ Pallin, Krister. *Sveriges militära satsningar: en översikt med förklaringar till perioden efter 1945*. Stockholm: Forsvarets Forskningsanstalt, 1998, 125.

⁴⁹ SOU 2002:108. *Fred och säkerhet - säkerhetspolitiska utredningen*, 523.

denna period.⁵⁰ Denna hotbild kom att utgöra underlaget för generering av Försvarsmaktens perspektiv- och programplaner och den teknikutveckling som skedde under 70-talet renderade i en kraftig obalans av sjömålsrobotbeståndet i Östersjön. Med detta sagt fanns det under 70-talet en relativt stor kvantitet av operativa kvalificerade sjömålsrobotar inom Sovjetunionen och Warszawapakten (WP). Vid en konflikt utgjorde dessa ett direkt hot för sjötrafiken på Östersjön men främst för svenska sjöstridsenheter.⁵¹ Att det var Sovjetunionen som var den dimensionerande motståndaren och potentielle angriparen rådde det inga oklarheter om i den operativa planeringen som genomfördes av ÖB.⁵²

Inom WP tillfördes landstigningsfartyg av Ropucha klass och den svenska bedömningen som gjordes 1969 var att WP, i början på 1970-talet, hade kapacitet och resurser till att förflytta 4½ divisioner vid ett kuppfall alternativt 7 divisioner vid ett storanfall. För att ytterligare försvåra denna situation hade varje division tre stycken regementen med specialförband.⁵³ Givetvis skulle en överskeppning, oaktat om det var ett kupp- eller storanfall, skyddas av ett antal olika sjöstridsenheter vilket CM viceamiral Per Rudberg poängterade vid ett vittnesseminarium. Han återgav då hur han tidigt på 1970-talet konstaterade att den Sovjetiska uppbyggnaden av marinen innebar ett påtagligt hot mot svenska marina enheter. I synnerhet från deras robotbåtar av Osa och Komar klass vilka var utrustade med de Sovjetiska sjömålsrobotarna SS-N-2 Styx.⁵⁴

En annan faktor som särskilt kom att påverka marinen var lufthotet där hotet om förbekämpning av marin- och flygbaser ingick vilket bedömdes skulle ske inför en luftlandsättning och sågs som en inledning på en landstigningsoperation.⁵⁵ Detta omhändertogs i luftförsvarsutredningen 1967 (LFU 67) där även hotbilden från sjömålsrobotar beskrevs. CM inlämnade reservationer mot denna och 1977 genomfördes

⁵⁰ Proposition 1976/77:74. *Inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling*, bil. 1, 9-10.

⁵¹ Hofsten, Gustaf von och Rosenius, Frank (red). *Kustflottan – de svenska sjöstridskrafterna under 1900-talet*. Stockholm: Kungliga Örlogsmannasällskapet, 2009, 349-350.

⁵² SOU 2002:108. 524.

⁵³ Hofsten och Rosenius (red). *Kustflottan – de svenska sjöstridskrafterna under 1900-talet*, 179.

⁵⁴ Fältström (red.). *Rätt sort, kom för sent och var för få – marinens avvägningsfrågor under kalla kriget FoKK nr 5*, 71.

⁵⁵ SOU 1968:10. 32-33.

sårbarhetsstudien vilken redovisade en mer balanserad hotbild av sjömålsrobotar mot svenska marinen.⁵⁶

Målsättning och uppgifter

Hela uppdraget till Försvarsmakten och därmed även marinen vilade på den målsättning vilken utgörs av inriktningen för säkerhetspolitiken. Denna godkände riksdagen 1968, bekräftade den 1972 och 1977 beslutades det att den alltså ska gälla:

”Vårt säkerhetspolitiska mål bör därför vara att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en nationell handlingsfrihet för att inom våra gränser bevara och utveckla vårt samhälle i politiskt, ekonomiskt, socialt, kulturellt och varje annat hänseende efter våra egna värderingar samt i samband därmed verka för internationell avspänning och en fredlig utveckling.”⁵⁷

För marinen var målsättningen tydligt definierad då man med ytattackförband hade till uppgift att bekämpa en angripares transporttonnage och därtill hörande skydd som utgjordes av sjöstridskrafter, detta var den marina delen i djupförsvaret.⁵⁸ I ett av de genomförda vittnesseminarierna framhölls det dessutom att marinen såg det som en självklarhet att slå mot den baltiska kusten. Där skulle de sovjetiska sjöburna trupptransporterna och försörjningen gå ner mot Polen vid en sovjetisk frammarsch i norra Europa. Detta skulle då varit en naturlig uppgift för svenska marinen då det på sikt skulle gynna Sverige då den sovjetiska förmågan till rörelse och tillväxt begränsades och därmed minskade risken för invasionen av Sverige via Danmark.⁵⁹ Detta var dock inget som diskuterades offentligt då det sågs som ett hot mot neutraliteten men alla var bekanta med tanken vilket påtalas av fil Dr Kent Zetterberg med hans uttalande under vittnesseminariet *”Det var helt naturligt men det fick inte diskuteras”*.⁶⁰ Detta skulle resultera i ett offensivt handlande långt utanför den egna skyddade skärgårdsbarriären vilket skulle underlättats av

⁵⁶ Hultman, Torbjörn; konteramiral (pa). Telefonintervju 2016-05-20.

⁵⁷ Proposition 1976/77:74. bil. 1, 25.

⁵⁸ SOU 1968:10. 33.

⁵⁹ Fältström (red.). *Rätt sort, kom för sent och var för få – marinens avvägningsfrågor under kalla kriget FoKK nr 5*, 41.

⁶⁰ Ibid, 41.

en långräckviddig sjömålsrobot. Dock har detta resonemang ej styrkts under intervjuerna varför författaren ser det som en hypotes.

Marinen skulle dessutom fortsätta den påbörjade transformeringen till den lätta flottan med skärgårdsnära uppträdande, vilken var en vital del av invasionsförsvaret. Därmed släpptes uppgiften med skyddet av handelssjöfarten, dock undantaget kustsjöfarten och sjöfarten till och från Gotland fortfarande skulle skyddas.⁶¹

Valmöjligheter

Den första valmöjligheten som identifieras är möjligheten för marinen att faktiskt fullfölja ett redan påbörjat projekt vilket borde framstå som det naturligaste valet. Med utvecklingen av Rb 08 som levererades och installerades på jagare typ Halland redan 1967 blev Sverige därmed det första västliga land som hade sjömålsrobot i operativ status.⁶² Även om detta system enbart var ett provsystem till det planerade Rb 08B.⁶³ Denna kan idag liknas med den långräckviddiga Rb15 fast med dåtidens teknik där man omhändertagit den tekniska utvecklingen i såväl prestanda som i målsökarteknik.⁶⁴ I beställningen från Försvarsmakten till Saab på typarbete till Rb 08 som gjordes under 1964 återfanns även en beställningspost på ett inledande arbete på Rb 08B. Resultatet från arbetet redovisade prestanda som var världsledande då räckvidden skulle tiofaldigas men även en avancerad möjlighet till preparering av roboten skulle finnas.⁶⁵ Valmöjligheten med att beställa Rb 08B fanns och var realistisk.

Det andra alternativet för att förse Försvarsmakten med ett långräckviddigt system för sjömålsbekämpning var att köpa ett färdigutvecklat system utomlands. Dock fanns det stora begränsningar med denna valmöjlighet då Sverige var pionjärer i västvärlden på utveckling av sjömålsrobotar av typen sea skimming, det vill säga en sjömålsrobot som flyger nära vattenytan.⁶⁶ Först i mitten på 1970-talet skulle detta alternativ bli en reell möjlighet då

⁶¹ Proposition 1972:75. *Proposition angående försvarets fortsatta inriktning mm*, 80.

⁶² Fältström (red.). *Rätt sort, kom för sent och var för få – marinens avvägningsfrågor under kalla kriget FoKK nr 5*, 21.

⁶³ Hultman och Ydell. *Sjömålsrobotsystem för marinen*, 172.

⁶⁴ Hultman. Telefonintervju 2016-05-20.

⁶⁵ Saab. *Robot 50 år*, 23.

⁶⁶ *Ibid*, 30.

Frankrike och USA med sina försvarsindustrier hade utvecklat varsitt system.⁶⁷ Dessa utgjordes av Exocet från Frankrike samt Harpoon från USA. En stor fördel med en anskaffning av Harpoon skulle varit att denna hade förutsättningar för att konfigureras ombord på ubåt varför man i ett slag även hade förstärkt slagkraften hos de operativa fjärrförbanden vilket diskuterades i marinledningen.⁶⁸

Den tredje möjligheten var att genomföra en senarelagd men planerad nationell utveckling och upphandling av en långräckviddig sjömålsrobot. Detta hade då resulterat i att de stora militära nationerna hade drivit utvecklingen. Därmed skulle Sverige haft bättre förutsättningar för att utveckla en högkvalitativ produkt och dessutom haft möjlighet att göra en långsiktig anskaffningsplan så att detta materielsystem fanns med i kommande budgetarbete. Utöver detta skulle den svenska industrin erhålla en inriktning för kommande beställningar och man hade då inte behövt oro sig för snabba svängningar. Dock skulle marinens förmåga i invasionsförsvaret initialt begränsats till korträckviddiga vapen och därmed skulle man inte inneha någon form av avhållande vapensystem.

Den fjärde möjligheten som identifieras är något som kunde omhändertas internt i Försvarsmakten genom att Försvarsmakten hade möjlighet att hantera hotet och möta det med andra plattformar och system. Detta skulle innebära att man i djupförsvaret ålägger flygvapnet att hantera avvärjandet av överskeppningstonnage med tillhörande eskortskydd vilket då skulle ske med attackflygets Rb 04.⁶⁹ När litteraturen analyseras tornar detta alternativ upp sig som ett möjligt val och var även uppe på agendan i Försvarsmakten, i varje fall inofficiellt, då sjömålsroboten genom försvarsgrenspolitiska skäl sågs som ett hot mot attackflygets existens.⁷⁰

Slutligen framstår ett femte alternativ som Försvarsmakten hade att beakta vilket skulle vara att helt negligera hotet som utgjorde behovet av ett system för långräckviddig sjömålsbekämpning. Det innebär även att man fortsätter att använda redan levererade materielsystem vilket i detta fall utgjordes av Rb 08 för marinen och Rb 04 för flygvapnet.

⁶⁷ Hultman. Telefonintervju 2016-05-20.

⁶⁸ Rudberg Per. Marinens problem i dag och i morgon. *Tidskrift i sjöväsendet* nr 2 (1979), 47-48.

⁶⁹ Saab. *Robot 50 år*, 32.

⁷⁰ Borgenstam, Curt och Insulander, Per och Kaudern, Gösta. *Jagare – med svenska flottans jagare under 80 år*. Västra Frölunda: CB Marinlitteratur, 1989, 140.

Detta alternativ går att undersöka men blir hypotetiskt då Försvarmakten var mycket tydliga på att hotet var reellt då man till Förvarsdepartementet löpande föreslog såväl organisatoriska som materiella åtgärder för att möta detta hot.⁷¹ Dock framhöll ÖB till förvarsdepartementet inför försvarsutredningen 1971 problematiken med de olika beslutsgångarna. Han menar där att de organisatoriska besluten inom såväl krigsorganisationen som fredsorganisationen måste vara fattade innan beslut för olika materielprojekt tas.⁷²

Konsekvenser

För marinens del innebar en utebliven anskaffning av ett långräckviddigt sjömålsrobotsystem att man skulle erhållit en lucka i den marina delen av djupförsvaret vilken inte gick att täcka med annan materiel av lägre kvalitet.⁷³ Marinen skulle därmed vara underlägsen den dimensionerande motståndaren i såväl kvantitet som kvalitet vilket CM beskrev enligt följande 1973:

”Under de förhållanden förbandet ska verka erfordras därför tillgång till robotar med tillräckligt lång räckvidd. Vi måste, vid sidan av artilleri- och torpedsystem, utrusta våra flottiljförband med sådana robotar.”⁷⁴

Om anskaffning skedde inrikes eller utomlands var för marinen av mindre betydelse då det var just förmågan som hade varit planerad att utvecklas som man saknade i och med försvarsbeslutet 1968. En faktor som hade en påverkan var att Harpoonsystemet som marinen erhöll offert på 1976 hade en applikation för att möjliggöra montering på ubåt.⁷⁵ Med denna förmågeökning hade det svenska djupförsvaret haft mycket större möjligheter att slå mot en invasion och det operativa djupet hade ökats ytterligare.⁷⁶ Att inte anskaffa eller fördröja en anskaffning innebar en operativ risk då marinen ur ett

⁷¹ Överbefälhavaren. *ÖB 71 – Perspektivplan för det militära försvaret 1972-1987*. Stockholm: Förvarsstabens, 1971, 36.

⁷² SOU 1972:4, *Säkerhets- och försvarspolitik*, 62.

⁷³ Fältström (red.). *Rätt sort, kom för sent och var för få – marinens avvägningsfrågor under kalla kriget FoKK nr 5*, 70-71.

⁷⁴ Hultman och Ydell. *Sjömålsrobotsystem för marinen*, 173.

⁷⁵ Rudberg. *Marinens problem i dag och i morgon*, 47-48.

⁷⁶ *Ibid*, 48.

motståndarperspektiv inte hade något verkansmedel att sätta emot i en duell med hänsyn till avsaknaden av en långräckviddig sjömålsrobot.⁷⁷

Om Försvarmakten skulle valt att flytta uppgiften från marinen innebar detta en satsning och tyngpunktsförskjutning från havet till luften vilket innebar att Sverige även mött och byggt en maktbalans mot det bedömda lufthotet. Med det hade en direkt konsekvens för flottan varit en utveckling av en ny taktik där den kortsräckviddiga sjömålsbekämpningen fyllt en funktion mot en överlägsen motståndare. Nu påverkade detta inte enbart taktiken utan det skulle även få en direkt återspeglning i vår förmåga till marindiplomati och dess maktpåverkan. Dessutom skulle det även påverka förmågan att lösa den ålagda uppgiften med sjöfartsskydd kustnära samt till och från Gotland. Denna konsekvens påverkar i sin tur den förda neutralitetspolitiken vilket dåvarande försvarsministern Per Edvin Sköld påtalade vikten av i mars 1945 då han höll ett anförande vid flottans reservofficersklubb:

*"Om armén och flyget tror man att de bidragit till att Sverige hållit sig utanför kriget. Om flottan vet man att vi icke hade kunnat föra den neutralitetspolitik vi gjort utan bistånd av vår flotta"*⁷⁸

Flottan fick då en politisk bekräftelse att man under andra världskriget haft en krigsavhållande effekt som är en del i den marina diplomatin.⁷⁹ Detta konstaterande bör högst rimligtvis vara giltigt även in på 1970-talet.

Val

I denna punkt är valet identifierat som ett rationellt val utifrån de mål, hot och konsekvenser som analyserats ovan genom Allison's teori om *the rational actor* och därmed det som sägs bära på bästa sätt mot målet.

Marinens del i invasionsförsvaret var tydligt definierat genom den operativa planering som ÖB genomförde där de framgår att en angripare skulle mötas innan denna har satt sin fot i landet och skapat sig ett brohuvud. I de operativa planerna uttrycks detta med en hög

⁷⁷ Svensson, Emil; kommandör 1 gr. (pa). Telefonintervju 2016-05-24.

⁷⁸ Haglund, Magnus. *Flottan och det kalla kriget – ett personligt perspektiv FoKK nr 21*. Stockholm: Försvarshögskolan, 2009, 8.

⁷⁹ Widén, Jerker och Ångström, Jan. *Militärteorins grunder*. Stockholm: Försvarmakten, 2005, 215-217.

ambitionsnivå då man skulle möta, hejda och slå en angripare.⁸⁰ Detta utgör det huvudskaliga incitamentet till det marina rationella valet till att man efter 1968 skulle fortsätta utvecklingen av Rb 08 då man på kortast tid erhåller en konkret förmåga som skapar de möjligheter att lösa de uppgifter som marinen uppfattat att man är ålagda i djupförsvaret. Därmed uppstår det ingen förmågelucka och troligen skulle ett långräckviddigt sjömålsrobotsystem funnits klart att installeras till de planerade torpedbåtarna av Spica 2-klass. Dessa skulle då blivit operativa som robotbåtar direkt vid leverans. Dessutom skulle projektarbetet löpa på då man under utvecklingen av Rb 08 utarbetat ett mycket bra samarbete mellan marinen, FMV och Saab.

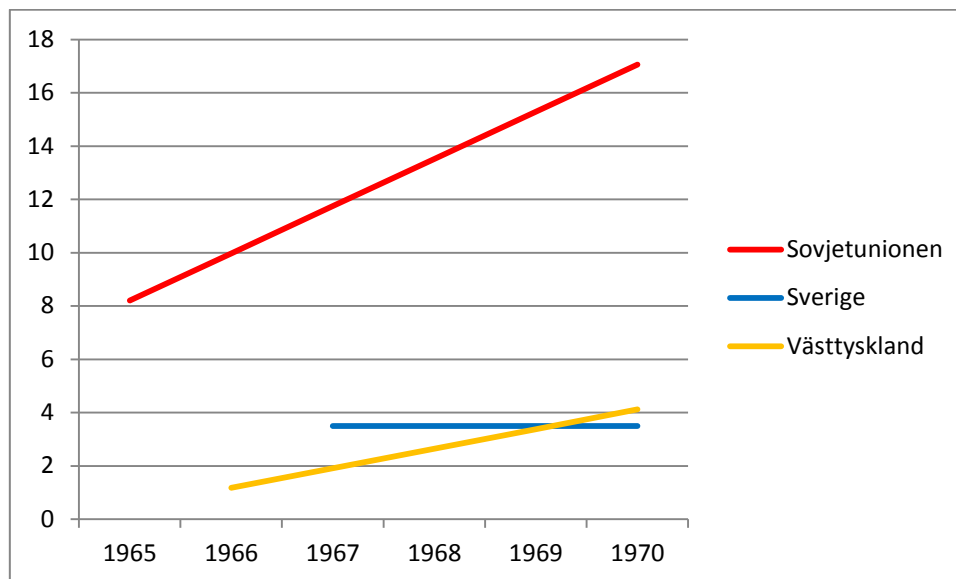
4.2 Historisk återblick

Med sänkningen av den israeliska jagaren INS Eilat och därmed den sovjetiska utvecklingen av sjömålsrobotar i minnet framställs det i propositionen till försvarsbeslutet 1968 att utveckling och leverans av flygsystem 37 prioriteras före andra vapengrenar och system.⁸¹ Därmed är det fortsatta utvecklingsarbetet för marinens långräckviddiga sjömålsrobot lagt i träda och ett digert arbete med att få till stånd ett fortsatt utvecklingsarbete inleds från marinens företrädare samtidigt som man erhåller slutleverans av Rb 08 till jagarna av Hallandstyp. Just denna systemleverans av Rb 08 var exceptionell då Sverige med detta blev det första landet i västvärlden som erhöll sjömålsrobotar operativt vilket man var mycket stolta över i marinen.⁸² Trots leverans av Rb 08 var man tvungen att vid denna tidpunkt förhålla sig till det faktiska förhållandet vad det avser utvecklingsarbetet och införandet av sjömålsrobotar i Östersjön.

⁸⁰ SOU 2002:108, 524.

⁸¹ Proposition 1968:110. *Proposition angående vissa anslagsfrågor m.m. rörande det militära försvaret och civilförsvaret*, 44-46.

⁸² Wedin, Lars; kommendör (pa). Intervju 2016-05-19.

Figur 4

Utvecklingen mellan åren 1965 – 1970 av slagkraften från sjömålsrobotar (exklusive attackflyg) i procent av nationens totala slagkraft.⁸³

I figur 4 visas en jämförelse mellan Sovjetunionen⁸⁴ och Sverige för åren 1965 till 1970 av hur stor del sjömålsrobotarna utgör i procent av nationens totala slagkraft. En analys av detta visar mycket tydligt på en stagnation av det svenska sjöförsvaret vilket huvudsakligen berodde på avsaknaden av satsningar på sjömålsrobotsystemet.⁸⁵

Redan 1970 fattade marinen beslut om anskaffning av patrullbåtar från Norge och det troliga då var att dessa skulle utrustas med norska sjömålsroboten Penguin som redan var färdigutvecklad. Detta föranledde att Saab tillsatte en studie som presenterade en sjömålsrobot vilken marinen reagerade positivt på men man ansåg att denna hade för dålig prestanda, i synnerhet till den kommande lätta flottan.⁸⁶ Anledningen till att marinen efterfrågade en långräckviddig sjömålsrobot var för att denna förmåga då skulle utgöra funktionen av ett fjärravhållande vapen.⁸⁷ Detta skulle då påtvinga en motståndare att komma innanför porté med eget vapensystem med en betydligt högre risktagning. Saab

⁸³ Stefenson, Bror. Vårt sjöförsvaret i jämförelse med andra nationer. *Tidskrift i sjöväsendet* nr 2 (1969), 106-110.

⁸⁴ Sovjetunionen avser i detta fall marina delar i Östersjön och Norra Ishavet då det ej är delbart.

⁸⁵ Stefenson. Vårt sjöförsvaret i jämförelse med andra nationer, 109.

⁸⁶ Saab. *Robot 50 år*, 37.

⁸⁷ Fältström (red.). *Rätt sort, kom för sent och var för få – marinens avvägningsfrågor under kalla kriget FoKK nr 5*, 21.

fortsatte febrilt att bedriva sitt utvecklingsarbete och lämnade i november 1971 en offert för ett inledande typarbete av Rb 11 där man hade utvecklat prestandan. Ett av huvudskälen till att man från Saabs sida drev på detta var att man började tappa den långsiktiga beläggningen inom robotutvecklingen vilket gjorde att man riskerade att förlora kompetensen.⁸⁸ Projektdefinitionen av Rb 11 fortgick och de tekniska resultaten var över förväntan men trots detta började en tvekan att infinna sig i marinledningen. CM uttryckte detta i termer av att räckvidden var för kort och måste närmast dubblas till 60-80 km för att det ska vara intressant och fylla den taktiska funktionen.⁸⁹ ÖB utgav då direktiv till CM och chefen för flygvapnet (CFV) att med stöd av FOA utreda förutsättningarna för utvecklingen av en gemensam sjömålsrobot. Detta skulle innebära gemensamma tekniska lösningar och att kapacitet för nationell robotutveckling skulle säkras för lång tid framöver samtidigt som kostnader för anskaffning och underhåll skulle bli lägre med en stor seriebeställning.⁹⁰

Att samordna detta utvecklingsprojekt visade sig vara svårt då intresset från flygvapnet var lågt då de hade fått leverans av Rb 04 vilken man själva ville behålla.⁹¹ CM var hårt pådrivande i denna process då han hade behov av en snabb anskaffning av en långräckviddig sjömålsrobot vilken skulle utrusta den nya lätta flottan och därmed göra robotbåtar av de kommande torpedbåtarna av Spica 2 klass. Därmed ansågs sig CM behöva leverans av dessa sjömålsrobotar under sista delen av 70-talet och han deklarerade att om denna plan inte kunde innehållas avsåg marinen att anskaffa sjömålsrobotar från utlandet.⁹² I september 1974 lyckas marin- och flygvapenstaben tillsammans upprätta ett målsättningsdokument vilket kom att ligga till grund för utredningsarbetet av den gemensamma sjömålsroboten.⁹³ Det var ett utredningsarbete som blev speciellt då det presenterades för ÖB den 31 januari 1975 i och med att utredningen visade på möjligheten till en samordnad utveckling mellan marinen och flygvapnet. Dessutom var den undertecknad av CM viceamiral Bengt Lundvall, CFV generallöjtnant Dick Stenberg samt de bägges stabschefer och generaldirektören för

⁸⁸ Saab. *Robot 50 år*, 37.

⁸⁹ Hultman och Ydell. *Sjömålsrobotsystem för marinen*, 173-174.

⁹⁰ *Ibid*, 174.

⁹¹ Wedin, Intervju 2016-05-19.

⁹² Hultman och Ydell. *Sjömålsrobotsystem för marinen*, 174.

⁹³ *Ibid*, 174

FOA.⁹⁴ ÖB tog beslut för projektet i april 1975 och med FOA och hela militärledningen bakom sig begärde han om utvecklingsmedel för sjömålsroboten hos försvarsdepartementet. Detta beaktades ej av försvarsdepartementet utan man valde att det materielsystem som man skulle satsa på var utvecklingen av en ny jaktrobot till flygsystem 37.⁹⁵ Därmed föll även ett av huvudargumenten för sjömålsroboten då man från regeringens sida hade säkrat att bibehålla den nationella kompetensen och förmågan till utveckling av robotsystem. Dock framhöll ÖB 1976 till regeringen att anskaffningen av sjömålsrobot till ytattackförbanden är angelägen och bör genomföras med anskaffning utomlands och pekar samtidigt på att en inhemsk utveckling skulle leda till en oacceptabel försening.⁹⁶

I det efterföljande arbetet klarnar det att flygvapnet och marinen ser något olika på vilka måltyper som borde vara dimensionerande för den nya sjömålsroboten. Här pratar marinen om överskeppningsföretag på öppet hav medan flyget främst nämner mål i skärgårdsmiljö, hamnar och markmål. Marinen ser nu enbart ett möjligt alternativ då den nationella utvecklingen inte är möjlig och det är att direktanskaffa ett system från utlandet. De system som analyserades vid denna tidpunkt var förutom den italienska Otomat vilken ansågs för stor, den franska MM38 Exocet som hade för kort porté och den norska Pingvin vilken ansågs för okvalificerad och valet föll därmed på den amerikanska Harpoon.⁹⁷ Marinens kontakter med US Navy, vilka utgjorde förhandlingsparten för Harpoon, resulterade i ett färdigt avtalsförslag under vintern 1977-78 vilket blev ett riktigt bra uppsving för flottan.⁹⁸ Dock kom det även att bli början på en mycket turbulent och dramatisk period. Individuella och organisatoriska krafter gjorde allt vad de förmådde för att påverka beslutet till sitt bästa då olika grupperingar inom flygvapnet och svensk industri ifrågasatte ett köp av ett utländskt sjömålsrobotsystem.⁹⁹ Den omfattande möjligheten till påverkan i frågan underlättas av att Sverige fick ett regeringsskifte och en borgerlig regering tillträdde och därmed fanns möjlighet till en okonventionell påverkanskampanj från alla sidor då arbets- och beslutsrutiner ännu inte var inarbetade.¹⁰⁰ Ett exempel är när Lars de Geer lämnat posten

⁹⁴ Hultman och Ydell. Sjömålsrobotsystem för marinen, 175.

⁹⁵ Saab. *Robot 50 år*, 42.

⁹⁶ Överbefälhavaren. *ÖB programplan 77 – 82*. Stockholm: Försvarsstaben, 1976, 17, 76, 114.

⁹⁷ Wedin, Intervju 2016-05-19.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Hultman och Ydell. Sjömålsrobotsystem för marinen, 176-177.

¹⁰⁰ Ibid, 177.

som VD för industriföretaget Lesjöfors AB och tillträtt som försvarsminister.¹⁰¹ Han blir relativt omgående uppvaktad av dåvarande chefen för FMV/F Robotbyrå som argumenterar för att flygvapnets Rb 04D bör uppgraderas till Rb 04E och samtidigt bli en för flygvapnet och marinen gemensam sjömålsrobot.¹⁰² Detta trots att Försvarsmakten genom ÖB till regeringen hade förordat en direktanskaffning av Harpoon från USA.

En konsekvens av detta är att CM, viceamiral Per Rudberg, personligen gick ut i dagspressen och kritiserade Saab då han ansåg att deras agerande stod i stark kontrast till marinens behov och intressen.¹⁰³ Det hela slutade med att regeringen lämnade frågan utan beslut och gav direktiv till ÖB att inkomma med ytterligare ett beslutsunderlag. Detta utgjordes av ett Utkast till Teknisk Taktisk Ekonomisk Målsättning (UTTEM) för en nationell sjömålsrobot, Harpoon samt Exocet vilket CM, CFV samt FMV fick i uppdrag att utarbeta.¹⁰⁴ I detta arbete identifierade FMV ett antal frågetecken och anmärkningar vilka även omhändertogs i det nya beslutsunderlaget till regeringen. Dessa frågetecken och anmärkningar presenteras i figur 5.

Robot	Kommentar från FMV
Exocet	- För kort porté.
Harpoon	- Kommer den att vara i produktion efter 1989 då CFV önskar leverans? - Osäker möjlighet att påverka målsökaren. - Osäkerheter om målsökarens störtållighet.
Nationell (Rb 04 Turbo, kom att bli Rb 15)	- Kommer utvecklingen att ge önskat resultat? - Kommer industrin att fullfölja projektet? - Klarar man av att hantera utskjutningsproblematiken från en robottub?

Figur 5

Illustrerar de av FMV identifierade kommentarerna runt olika sjömålsrobotar.¹⁰⁵

¹⁰¹ Nya Wermlands-Tidningen. NWT: Arbeteekonomi. <http://nwt.se/arbeteekonomi/2016/04/27/stalverk-fjadrar-och-bandy> (Hämtad 2016-05-26)

¹⁰² Hultman. Telefonintervju 2016-05-20.

¹⁰³ Hultman och Ydell. Sjömålsrobotsystem för marinen, 177.

¹⁰⁴ Ibid, 177.

¹⁰⁵ Ibid, 177.

Utifrån det till regeringen inlämnade beslutsunderlaget gav regeringen FMV i uppdrag att slutföra förhandlingarna med Saab och därefter beställa projektering och serietillverkning. Detta kom därmed att innebära att beslutsprocessen för det blivande långräckviddiga sjömålsrobotsystem Rb 15 avslutades.

4.3 Jämförande diskussion

Inledningsvis kan författaren konstatera att det av regeringen deklarerade säkerhetspolitiska målet var detsamma under hela den undersökta perioden. Dessutom vid analys av två olika dokument som är utgivna av Försvarmakten under den undersökta perioden framkommer tydligt kopplingen mellan den deklarerade säkerhetspolitiken och Försvarmaktens inriktning och verksamhet. Det första dokumentet som fastställdes inför försvarsbeslut 1968 säger:

*"Den grundläggande målsättningen för svensk utrikespolitik är alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig. Det militära försvaret måste därför utformas på ett sådant sätt, att det i varje tänkbart läge ger stöd åt denna alliansfria utrikespolitik och därmed bidrar till att vår handlingsfrihet bevaras."*¹⁰⁶

Det andra dokumentet utgavs inför försvarsbeslutet 1978 säger:

*"Målen för den svenska säkerhetspolitiken styr vårt försvars utformning i stort. Vår säkerhetspolitik har i sin tur nära sammanhang till den internationella utvecklingen."*¹⁰⁷

Detta innebar att det fanns en tydligt uttalad länk mellan regeringen och det säkerhetspolitiska målet samt Försvarmakten, därmed även marinen, och dess utformning. Detta borde ha styrkt samsynen mellan regeringen och marinen i den säkerhetspolitiska viljan och processen med anskaffning av en långräckviddig sjömålsrobot.

Fortsättning på Rb 08

Vid försvarsbeslutet 1968 erhöll flygvapnet och armén prioritering i sina materielprojekt ur regeringens tillskjutande medel utöver basutgifter. Huvudsakligen omfattade detta beställningar till flygsystem 37 och brigader vilket fick till konsekvens för marinen att

¹⁰⁶ Överbefälhavaren. ÖB 65 – Utredning om det militära försvaret s fortsatta utveckling, 7.

¹⁰⁷ Överbefälhavaren. ÖB programplan 77 – 82, 28.

utvecklingen av Rb 08 och dess efterföljare Rb 08B fick avbrytas.¹⁰⁸ Ur ett marint perspektiv går avbrytandet av Rb 08 ej att motivera som ett beslut av rationella drivkrafter. Detta då marinens såväl dimensionerande hot som uppgifter och målsättningar i djupförsvaret pekar på att man skulle slå överskeppningsföretagen så tidigt som möjligt. I stället pekar detta rent rationellt tvärtom på behovet av att utveckla en modern långräckviddig sjömålsrobot. Därmed skulle en överlägsenhet i vapenräckvidden erhållas utifrån marinens erhållna mål och uppgifter vilka redovisats i kap 4.1, marinens rationella val. I samband med att utvecklingsprojektet med Rb 08 avbröts och de avsatta ekonomiska medlen försvann, ersattes den tidigare stolta känslan med en besvikelse hos personalen i marinen.¹⁰⁹ Författarens uppfattning är att denna besvikelse beror på att det vid den tiden inte fanns någon rationell eller logisk förklaring till detta, sett ur det marina perspektivet. Men frågan blir då om det här fanns en rationalitet som var större än den som marinen såg utifrån sina hot, konsekvenser och valmöjligheter?

I ett försök att förklara den politiska rationaliteten med stöd av Allison's modell skulle avbrytande av Rb 08 kunna förklaras av den hotbild som man arbetade med i LFU 67. Hotet från flyg och sjömålsrobotar bedömdes där som stort och påtagligt. Att man därmed valde en satsning av den då begränsade budgeten på flygvapnet för att få flygsystem 37 levererat och operativt för att kunna möta just detta kan förklaras med en rationell drivkraft. Men om detta var fallet har man från regeringen inte lyckats att överföra detta till den förda säkerhetspolitiken där man avser att territoriet ska skyddas och kränkningar ska avvisas vilket anses vara en uppgift för i huvudsak marinen och flygvapnet. Dessutom kvarstår inför försvarsbeslutet 1968 uppgiften att skydda sjöfarten för marinen vilket då talar för att man borde fortsatt utvecklingsarbetet med Rb 08 för att möjliggöra verkan på ytan i syfte att säkra sjöfartens rutter. Samtidigt var detta även en ekonomisk avvägningsfråga och en fråga om beläggningsgraden inom den svenska försvarsindustrin. Detta nämns i källorna vilket gör att det till del går att förklara avbrytandet av Rb 08 projektet som ett rationellt beslut men det finns då även frågetecken kvar på den politiska arenan.

¹⁰⁸ Proposition 1968:110. 44-46.

¹⁰⁹ Hultman. Telefonintervju 2016-05-20.

Anskaffning utomlands

Under arbetet med denna fallstudie har det framkommit två olika tillfällen när det har varit aktuellt med att anskaffa en sjömålsrobot från utlandet. Det intressanta med dessa två tillfällen är att utfallen blev diametralt olika. Det första rörde anskaffningen av norska Penguin vilken kom att kallas Rb 12 i Sverige. Där var det aldrig någon diskussion mellan marinen, flygvapnet, FMV, eller regeringen om en anskaffning utomlands var lämplig eller inte. I denna undersökning har inga indikationer återfunnits på att diskussioner har förelegat angående eventuell påverkan av Sveriges säkerhetspolitiska oberoende kopplat till utländsk upphandling av kvalificerad försvarsmateriel. Detta kan dels knytas till att patrullbåtarna och Penguinroboten var som system utvecklade för varandra, dessutom ingick det en bytesaffär mellan Sverige och Norge vid förhandlingen om patrullbåtarna. I denna affär erhöll svensk försvarsindustri bland annat uppdraget att leverera ledningssystem och sensorer till fartygen men framför allt fick man del i utvecklingen av sjömålsroboten Penguin Mk II som kom att köpas till de svenska patrullbåtarna.¹¹⁰ Därmed fanns det ingen konflikt mellan parterna och beslutet blev då rationellt för alla.

Det andra tillfället är när marinen och Försvarmakten med ÖB i spetsen till regeringen förordar en upphandling av den amerikanska sjömålsroboten Harpoon. Detta var ur det marina perspektivet ett naturligt rationellt beslut för att erhålla den moderna sjömålsroboten vilken utgjorde nyckeln till att möta hot och lösa ställda uppgifter. Vid närmare analys av detta ur det politiska perspektivet uppstår frågan om det är rationellt att köpa utomlands? Det som initialt väger emot detta är det som regeringen har deklarerat i regeringens säkerhetspolitiska målsättning där nationell handlingsfrihet är ett av nyckelbegreppen. Detta borde då innebära en politisk vilja att få något tillbaka vid ett utlandsköp och får man inte detta går det att sätta in i begreppet konsekvens i form av utebliven nationell handlingsfrihet. Om man även väger in kostnader och nationell samt regional sysselsättning så är det med en politisk rationalitet motiverbart att avslå ett köp utomlands, i synnerhet om det dessutom kläs på med argumentet om nationell handlingsfrihet. Dock har det under denna undersökning framkommit en del uppgifter som talar mot att detta är ett politiskt beslut som bygger på rationella drivkrafter. Istället finns uttryck för en intern maktkamp där individer och organisationer har fått gehör för sina

¹¹⁰ Hultman. Telefonintervju 2016-05-20.

ståndpunkter vilket gick ut över marinen denna gång. Ett exempel är när den nya försvarsministern Lars de Geer med rötterna i näringslivet som VD för industriföretaget Lesjöfors AB uppvaktades av chefen för FMV/F Robotbyrån som rekommenderade utveckling av en nationell långräckviddig sjömålsrobot.

Långsiktig nationell anskaffning

Detta var vad som hände i praktiken under tiden från Rb 08 till Rb 15 med några vitala skillnader. För det första var det inte avsiktligt planerat med en långsiktighet och för det andra svängde såväl marinen som regeringen mellan en nationell anskaffning och ett inköp utomlands. Hur kan då detta förklaras utifrån teorin om en rationell aktör med början utifrån det marina perspektivet? Marinen och för den delen även industrin levde i den tron att Rb 08 var en långsiktig nationell anskaffning. Detta då robotutvecklingen redan pågått sedan 1943 och man såg att siktet var inställt på en modern sjömålsrobot som då skulle fylla behovet som marinen hade kopplat till de identifierade hoten och uppgifterna. I ett större perspektiv är det rationellt även om det inte framstår som det rationella valet, då man med en långsiktig anskaffning trots allt hade erhållit en förmågelucka i marinen. Dock hade medvetenheten funnits i marinen att förmågeluckan skulle täppas till på sikt, något som saknades under denna period vilket skapade en frustration och oro över marinens framtid.

Följdfrågan blir om detta går att förklara utifrån det politiska perspektivet? En långsiktig anskaffning framstår som rationell ur flera synvinklar och ur det politiska perspektivet anknyter det tydligt till en långsiktig säkerhetspolitik som därmed blir förtroendeingivande för omgivningen. För det är sällan som det säkerhetspolitiska klimatet ändras så fort att långsiktiga materielplaner måste omprioriteras på politisk nivå. Dessutom erhålls en tydlig och långsiktig relation till den svenska försvarsindustrin som då kan ha möjlighet att ta större ekonomiska risker i verksamheten. Detta istället för det som inträffade under denna anskaffning då svensk försvarsindustri hamnade i läge att man befarade att tappa kompetens inom riket. Problemet som identifieras här är att den politiska processen i sig som kan förändra förutsättningar under en natt vilket denna anskaffning visar med det som hände i samband med regeringsskiftet 1978, men även till del försvarsbeslutet 1968.

Att regeringen skulle ha möjlighet att inrikta Försvarsmakten och den svenska industrin i långsiktiga projekt har gjorts, och görs till del än idag, och dessa behov återfanns här i den

perspektivplanen som redovisades till regeringen från Försvarmakten. Ur den politiska aspekten framstår detta som det rationella valet för anskaffningen av ett vapensystem.

Omfördelning inom Försvarmakten

Detta alternativ berör vid en första anblick enbart Försvarmakten internt då det handlar om att inom Försvarmakten flytta uppgiften att slå fientligt överskeppningsföretag till sjöss från marinen till flygvapnet. I de samlade källorna finns inget som konkret belägger att detta var ett underlag i beslutsprocessen men samtidigt finner författaren spår till detta i ett antal olika källor vilka redovisats tidigare. Det går därmed inte att förbise att det kan ha förekommit en intern maktkamp mellan delar ur flygvapnet och marinen utifrån vem som skulle inneha uppgiften att slå fartyg till sjöss. Det som till del talar emot detta är den skillnad flygvapnet och marinen ser på vart man ska slå ett överskeppningsföretag. Här ser flygvapnet att man främst slår kustnära och i hamnar medan marinen ser att man slår dessa på öppet hav. Detta pekar indirekt på att marinen hade och skulle ha uppgiften i djupförsvaret att verka ute på havet.

Dessutom framstår det som att den svenska försvarsindustrin medverkade i denna process då man såg till sina behov av beställningar från Försvarmakten. Ett exempel på detta är när regeringen 1975 avstår att fatta beslut om utveckling av en nationell långräckviddig sjömålsrobot vilket föreslås av såväl CFV som CM och i stället beslutar om utveckling av en ny jaktrobot till flygvapnet, Rb 72. Detta renderar i att flygvapnet som redan har en modern sjömålsrobot nu ser ut att få ensamrätt på denna förmåga samtidigt som försvarsindustrin erhåller beställningar för att vidmakthålla sin robotkompetens i Sverige. Ur det marina perspektivet går det ej att förklara detta utifrån en rationell aktörsteori.

Negligera hotet

Att detta inte är ett rimligt alternativ har författaren nämnt tidigare men precis detta var hur marinen uppfattade det politiska agerandet i denna process. Detta kan tolkas från det att kommendör Bengt O’Konnor uppvaktade dåvarande försvarsministern:

”Jag satt som chef för sjökrigsskolan i slutet på 70-talet och upplevde den här fördröjningen med att skaffa sjömålsrobotar som väldigt störande. Så jag bestämde mig för att göra en uppvaktning hos försvarsdepartementschefen. Jag fick med mig ett halvt dussin yngre officerare. Den yngsta var en sergeant och 22 år. Jag skrev ihop ett litet papper på tio rader. Vi gick dit, samlades hos departementschefen med hans bisittare och jag föredrog skäl varför vi behövde ha robotarna, som förhalades av Saab. Jag slutade med att säga – eftersom försvarsministern sa du till mig så sa jag du till honom: Förstår du inte att vi måste ha sådana vapen på våra fartyg, så att de kan gå ut till sjöss, så att de kan lösa sina uppgifter och att besättningen kommer levande hem? Det är en moralisk fråga! Då sa statsrådet till mig: Jag har aldrig tänkt på frågan från den utgångspunkten.”¹¹¹

Frågan som uppstår utifrån denna episod är hur situationen hade sett ut om man från marinen och Försvarsmakten fört en debatt om den marina strategin? När man analyserar källorna framstår det som att man på olika nivåer har olika bilder av vad marinen har för uppgift, i synnerhet med dess övervattensfartyg. Försvarsmakten signalerar marinens och Försvarsmaktens uppgifter till den politiska nivån tillsammans med det bedömda hotet och förslag på åtgärder i bl.a. perspektiv- och materielplaner. Detta ger i princip Försvarsdepartementet möjlighet att genomföra en bedömning av behovet av en långräckviddig sjömålsrobot utifrån samma grunder som är gjord i denna undersökning.

Dessutom när regeringen 1978 beslutar om en nationell anskaffning istället för ett inköp av Harpoon trots Försvarsmaktens påpekande om den stora operativa risken kan detta tolkas som att regeringen negligerar hotet. Dock kan detta även vara ett uttryck för att

¹¹¹ Fältström (red.). *Rätt sort, kom för sent och var för få – marinens avvägningsfrågor under kalla kriget FoKK nr 5, 22.*

Försvarsmakten och marinen inte får gehör för det rationella behovet av sjömålsrobotar vilket är kopplat till det säkerhetspolitiska målet. Detta då hotet för regeringen inte är tillräckligt tydligt eller att andra delaktörer i den komplexa aktören, vilken regeringen utgör, påverkar i en stor omfattning. Det är dessutom första gången som regeringen fattar beslut i frågan om anskaffning av långräckviddig sjömålsrobot, vilket sker elva år efter avslaget i samband med försvarsbeslutet 1968. Anledningen till varför ett inriktningsbeslut inte har tagits tidigare har ej framkommit i denna undersökning.

5 Avslutning

I detta kapitel presenteras svaret på forskningens frågeställning utifrån den analys som är presenterad i föregående kapitel. Därefter kommer slutsatser knutna till undersökningen att presenteras och slutligen ges förslag på frågeställningar som inte har kunnat besvaras inom ramen för denna undersökning men som framstår intressanta för vidare forskning.

5.1 Svar på undersökningens fråga

Huvudfrågan som ställs i denna undersökning är:

- På vilket sätt kan den rationella aktörens drivkraft förklara anskaffning av ett vapensystem (Rb 15)?

Ur det marina perspektivet är svaret på frågan i undersökningen att marinens agerande under utvecklingen och anskaffningen av den långräckviddiga sjömålsroboten går att härleda till och förklara med teorin om *the rational actor*. Detta genom att marinen under hela perioden driver anskaffningen utifrån hur man ser hotet, utvärderar de möjliga alternativen och beaktar konsekvenserna utifrån ställda uppgifter och mål. Det återspeglas i författarens jämförande diskussion där marinens rationella val återfinns i den historiska återblicken. Marinen framstår här som en enhetlig organisation som driver denna process rationellt men som inte erhåller gehör på den politiska arenan.

Däremot när frågan ska besvaras ur det politiska perspektivet så återfinns inte dessa tydliga indikatorer på att det skulle vara en rationell drivkraft bakom utvecklingen och anskaffningen. När man undersöker anskaffningen av marinens långräckviddiga sjömålsrobot och analyserar denna utifrån den diskussion som har förts i föregående kapitel påvisas det

att regeringens deklarerade säkerhetspolitiska mål just utgör ett mål på politisk nivå. Enligt det som framkommit i författarens diskussion har detta ringa till ingen genomslagskraft i frågan om anskaffningen av marinens långräckviddiga sjömålsrobot från den politiska aktören. Detta då synen och värderingen av hot och konsekvenser är påverkade av faktorer som ej kan förklaras av teorin om *the rational actor*.

Dock kan författaren konstatera att marinens rationella drivkraft var nödvändig och avgörande för utvecklingen inom marinen och den bidrog till utvecklingen av sjömålsroboten i Sverige och Försvarmakten. Däremot var den drivkraften inte avgörande för anskaffningen utan här finns andra förklaringar. Dels kan detta bero på att regeringen utgörs av en komplex organisation där förvisso beslut kan vila på rationella grunder men att de inte kan förklaras med rationella teorier med utgångspunkt enbart i säkerhetspolitiken. Detta då andra delaktörer har en stark påverkan och att därmed uppfattas valmöjligheterna vara behäftade med andra konsekvenser än vad marinen i detta fall har uppfattat. Det resulterar i att Försvarmakten och marinen genom försvarsdepartementet inte får genomslag för sina val kopplade mot det säkerhetspolitiska målet. Däremot kan andra delaktörer som t.ex. finansdepartementet nå framgång med sina val mot deras målsättningar vilka inte tar utgångspunkt i säkerhetspolitiken.

5.2 Slutsatser

Det första är att det av regeringen deklarerade säkerhetspolitiska målet torde vara styrande för nationens säkerhetspolitik vilket då får en direkt inverkan på den förda försvarspolitiken och Försvarmakten. Denna undersökning visar på att länken mellan alla dessa inte var solid då det säkerhetspolitiska målet inte påverkade försvarspolitiken och i detta fall anskaffningen av marinens långräckviddiga sjömålsrobot. Detta innebär att det säkerhetspolitiska målet ses och tolkas olika från olika håll, vilket i sin tur leder till en i Försvarmakten upplevd inkonsekvent förd försvarspolitik som vilar på irrationella beslut. Detta även om besluten utgörs av rationella beslut från en komplex organisation. Genom medvetenheten som lyfts fram här kan detta undvikas och en förståelse och tillit infinner sig mellan de två aktörerna.

Att finna rationella drivkrafter med Allison's teori om *the rational actor* framgår vid analysen av det marina perspektivet där det rationella valet filtreras ut. Detta innebär att denna

modell även utgör en god analysmodell för att göra framtida rationella val av militära materielanskaffningar, så länge man ger teorin rätt värden. Det vill säga att teorin i sig kan användas som en beslutsmodell. Anledningen till detta är att denna teori på ett strukturerat sätt låter aktören presentera sin hotbild, erhållna uppgifter, valmöjligheter och konsekvenser kopplat till respektive valmöjlighet, vilket gör beslutsprocessen överskådlig och just rationell. Likt en analys i efterhand som denna fallstudie utgör kan teorin hjälpa till att hitta det rationella valet in i framtiden.

Utifrån analysen och författarens jämförande diskussion framstår det sammantagna rationella valet från marinens och regeringens perspektiv som en långsiktigt nationell anskaffning. Här uppnår båda parter det mest kostnadseffektiva valet trots att kostnaderna värderas i olika form från de båda aktörerna.

5.3 Reflektion

Det författaren slår av i denna undersökning är att marinen söker en rationell och långsiktig plan för anskaffningen av den långräckvidga sjömålsroboten men detta försvåras då frågan kommer på den politiska arenan. Detta styrker kommendören av första graden Emil Svenssons påstående att industri- och arbetsmarknadspolitik går före säkerhetspolitik.¹¹² Författaren anser att det är tydligt att det till den förda säkerhetspolitiken finns en vinst med en långsiktig materielplan som ej utgör en budgetregulator eller påverkas av kortsiktiga politiska beslut vilka utvecklas genom en inre maktkamp.

Det finns nutida exempel på aspekten med nationell eller internationell anskaffning. Det första exemplet utgörs av Försvarsmaktens inköp av helikopter 16 Blackhawk (HKP 16). Detta är ett resultat då förmågan inte fanns men målsättningen och uppgiften fanns och Försvarsmakten själva påtalar att denna inköptes rekordsnabbt.¹¹³ Utifrån Allison's teori innebär detta att det upplevda hotet och de med köpet behäftade konsekvenserna samt de strategiska kostnaderna inte gör det värt att avvakta på leverans av en tidigare lagd beställning. Idag är de säkerhetspolitiska ledorden gemenskap och samverkan vilket kan förklara utfallet av upphandlingen av HKP 16 då man faktiskt visar att vi hanterar hoten

¹¹² Svensson. Telefonintervju 2016-05-24.

¹¹³ Försvarsmakten. Försvarsmakten: Helikopter 16. <http://www.forsvarsmakten.se/sv/information-och-fakta/materiel-och-teknik/luft/helikopter-16/> (Hämtad 2016-05-26)

gemensamt. Ett motsatt exempel är anskaffningen av luftvärnsrobot till marinen som vid en första anblick mer liknar händelseförloppet för försöket till anskaffningen av Harpoon 1978 där anskaffningen av luftvärnsrobotar stoppades av regeringen trots ett till synes rationellt behov ur det marina perspektivet.

5.4 Förslag på vidare forskning

Vid genomförandet av denna undersökning har ett antal intressanta frågeställningar framkommit som inte har inrymts i undersökningen.

En av dessa frågeställningar är de spår av att beslutsprocessen för anskaffning av marinens långräckviddiga sjömålsrobot har varit påverkad av interna maktkamper av olika aktörer som har agerat på den politiska arenan. Dessa har i ringa omfattning förts fram i undersökningen som konstaterande och inte renderat i någon vidare undersökning. Trots det är detta fortfarande en intressant och kanske inom denna frågeställning en, på den politiska arenan och inom det militärindustriella komplexet, avgörande fråga som är värd att undersökas. Kopplat till detta uppstår frågan hur rationalitet i komplexa organisationer som regeringen kan förklaras samt hur de i sin tur uppfattas av underliggande organisationer som Försvarsmakten.

En annan frågeställning som författaren anser vara värd att undersöka är hur materiel- och taktikutvecklingen i Försvarsmakten under 1970-talet påverkades av det bedömda lufthotet. Samt vad skillnaden var mellan det bedömda och det faktiska lufthotet och vilken inverkan detta fick. Vid denna undersökning har det i litteraturen återfunnits ett antal subjektiva uppfattningar om att det dels var en diskrepans mellan det upplevda och det faktiska hotet men även att detta påverkat utvecklingen.

En sista frågeställning som härstammar från slutsatserna om att det säkerhetspolitiska målet ej var styrande för försvarspolitiken. Detta skedde trots att motståndaren och hotet fanns i Östersjön genom de sovjetiska robotbåtarna men sänkningen av INS Eilat skedde avlägset från Sverige. Frågan som kommer då är hur regeringens rationella säkerhetspolitiska och försvarspolitiska beslut påverkas av avståndet till hotet och hur detta tar sig uttryck.

6 Käll- och litteraturförteckning

6.1 Källor

Intervjuer

Hultman, Torbjörn; konteramiral (pa). Telefonintervju 2016-05-20.

Svensson, Emil; kommandör 1 gr. (pa). Telefonintervju 2016-05-24.

Wedin, Lars; kommandör (pa). Intervju 2016-05-19.

Tryckta källor

Fältström, Herman (red.). *Rätt sort, kom för sent och var för få – marinens avvägningsfrågor under kalla kriget FoKK nr 5*. Stockholm: Försvarshögskolan, 2005.

Hultman, Torbjörn och Ydell, Sven. Sjömålsrobotsystem för marinen. *Tidskrift i sjöväsendet* nr 2 (2007): 170-178.

Landahl, Per-Axel och Lindkvist, Börje och Olsson, Gunnar. *1977 års försvarsbeslut – bakgrund och fakta*. Stockholm: Totalförsvarets upplysningsnämnd, 1977.

Proposition 1968:110. *Proposition angående vissa anslagsfrågor m.m. rörande det militära försvaret och civilförsvaret*.

Proposition 1972:75. *Proposition angående försvarets fortsatta inriktning mm*.

Proposition 1976/77:74. *Inriktningen av säkerhetspolitiken och totalförsvarets fortsatta utveckling*.

Rudberg Per. Marinens problem i dag och i morgon. *Tidskrift i sjöväsendet* nr 2 (1979): 43-53.

Saab. *Robot 50 år*. Linköping: Saab, 1998.

SOU 1968:10. *Säkerhetspolitik och försvarsutgifter*.

SOU 1972:4. *Säkerhets- och försvarspolitik*.

SOU 2002:108. *Fred och säkerhet - säkerhetspolitiska utredningen*.

Stefenson, Bror. Vårt sjöförsvaret i jämförelse med andra nationers. *Tidskrift i sjöväsendet* nr 2 (1969), 102-112.

Överbefälhavaren. *ÖB 65 – Utredning om det militära försvarets fortsatta utveckling*. Stockholm: Försvarsstabens press- och filmavdelning, 1965.

Överbefälhavaren. *ÖB 71 – Perspektivplan för det militära försvaret 1972-1987*. Stockholm: Försvarsstaben, 1971.

Överbefälhavaren. *ÖB programplan 77 – 82*. Stockholm: Försvarsstaben, 1976.

Elektroniska källor

Försvarsmakten. Försvarsmakten: Helikopter 16.

<http://www.forsvarsmakten.se/sv/information-och-fakta/materiel-och-teknik/luft/helikopter-16/> (hämtad 2016-05-26)

Försvarsmakten. Försvarsmakten: Marinen.

<http://www.forsvarsmakten.se/sv/ordlista/m/marinen/> (hämtad 2016-05-15)

Försvarsmakten. Försvarsmakten: Ytstrid.

<http://www.forsvarsmakten.se/sv/ordlista/y/ytstrid/> (hämtad 2016-05-05)

Nya Wermlands-Tidningen. NWT: Arbetsekonomi.

<http://nwt.se/arbeteekonomi/2016/04/27/stalverk-fjadrar-och-bandy> (Hämtad 2016-05-26)

Svenska Akademin. SAOB: Flotta. http://www.saob.se/artikel/?show=flotta&unik=F_0663-0464.2cvR&pz=3 (hämtad 2016-05-27)

Svenska Akademin. SAOB: Flygvapen.

http://www.saob.se/artikel/?seek=flygvapen&pz=2#U_F891_27745 (hämtad -05-16)

Svenska Akademin. SAOB: Rationell.

http://www.saob.se/artikel/?seek=rationell&pz=1#U_R259_162720 (hämtad 2016-06-08)

6.2 Litteratur

Allison, Graham och Zelikow, Philip. *Essence of decision*. 2nd ed. New York: Longman, 1999.

Berge, Anders. Sakkunskap och politik - Den svenska flottan och pansarfartygsfrågan 1918-1939. *Forum Navale*, nr 43 (1987): 1-246

Borgenstam, Curt och Insulander, Per och Kaudern, Gösta. *Jagare – med svenska flottans jagare under 80 år*. Västra Frölunda: CB Marinlitteratur, 1989.

Christensen, Søren. *Makt, beslut och ledarskap – märkbar och obemärkt makt*. Stockholm: SNS Förlag, 2011.

Clausewitz, Carl von. *Om kriget*. Stockholm: Bonnier Fakta, 1991.

Esaiasson, Peter och Gilljam, Mikael och Oscarsson, Henrik och Wängnerud, Lena. *Metodpraktikan: Konsten Att Studera Samhälle, Individ Och Marknad*. uppl. 4:1, Stockholm: Nordstedts juridik, 2012.

Fältström, Herman (red.). *Vi levde i verkligheten – Marinens operationer och taktik under det kalla kriget FoKK nr 18*. Stockholm: Försvarshögskolan, 2009.

Haglund, Magnus. *Flottan och det kalla kriget – ett personligt perspektiv FoKK nr 21*. Stockholm: Försvarshögskolan, 2009.

Hofsten, Gustaf von och Rosenius, Frank (red). *Kustflottan – de svenska sjöstridskrafterna under 1900-talet*. Stockholm: Kungliga Örlogsmannasällskapet, 2009.

Johannessen, Asbjørn och Tufte, Per Arne. *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. uppl. 1:4. Malmö: Liber, 2003.

Kjeldstadli, Knut. *Det förflutna är inte var det en gång var*. uppl. 1:14. Lund: Studentlitteratur, 1998.

Lindsjö, Ronny. *Marinhistoria*. Stockholm: Chefen för Marinen, 1993.

Pallin, Krister. *Sveriges militära satsningar: en översikt med förklaringar till perioden efter 1945*. Stockholm: Försvarets Forskningsanstalt, 1998.

Popper, Karl. *The Logic of Scientific Discovery*. London: Routledge, 2002.

Proposition 2014/15:109. *Försvarspolitisk inriktning Sveriges försvar 2016 – 2020*.

SFS 2007:1266. *Förordning med instruktion för Försvarsmakten*.

Thurén, Torsten. *Källkritik*. uppl. 2. Stockholm: Liber, 2005.

Trost, Jan. *Kvalitativa intervjuer*. uppl. 4.1. Lund: Studentlitteratur 2010.

Wahlund, Richard. *Att fatta beslut under osäkerhet och risk*. uppl. 4.1. Stockholm:
Nordstedts Juridik, 1996.

Wedin, Lars. Svenskt marinstrategiskt tänkande – en återblick med sikte på framtiden.
Forum Navale nr 68 (2012): 105-149.

Widén, Jerker och Ångström, Jan, *Militärteorins grunder*. Stockholm: Försvarsmakten, 2005.